

OCENA DZIAŁALNOŚCI BIBLIOTEK PUBLICZNYCH WARMII i MAZUR

**za rok
2023**

SPIS TREŚCI

WPROWADZENIE	3
SIEĆ, ZASOBY, DOSTĘP, INFRASTRUKTURA	8
SIEĆ	8
ZBIORY	12
Zbiory specjalne	14
Czasopisma bieżące	14
PRACOWNICY	15
PŁACE	17
INFRASTRUKTURA	17
KOMPUTERYZACJA	18
WYKORZYSTANIE USŁUG, WYDAJNOŚĆ I EFEKTYWNOŚĆ	20
CZYTELNICY	20
AKTYWNOŚĆ I UDOSTĘPNIANIE ZBIORÓW BIBLIOTECZNYCH	23
WYKORZYSTANIE INNYCH USŁUG BIBLIOTECZNYCH	26
POTENCJAŁ I ROZWÓJ	26
USŁUGI SIECIOWE I INTERAKTYWNE	26
PODNIOSZENIE KOMPETENCJI PRACOWNIKÓW	29
BIBLIOTEKI JAKO MIEJSCA AKTYWNOŚCI RÓŻNYCH GRUP UŻYTKOWNIKÓW I PARTYCYPACJI SPOŁECZNEJ	30
POZYSKIWANIE ŚRODKÓW POZABUDŻETOWYCH	40

WPROWADZENIE

Podstawą niniejszego opracowania są dane statystyczne oraz informacje przesłane do WBP w Olsztynie przez wszystkie biblioteki publiczne województwa warmińsko-mazurskiego w dwóch typach dokumentów: w formularzach statystycznych za 2023 r. oraz analizach opisowych

z działalności poszczególnych instytucji w tym samym okresie. Uzupełniającą rolę pełnią dane zbierane na użytek projektu Analiza Funkcjonalności Bibliotek realizowanego przez Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich (dalej: SBP), w którym wszystkie biblioteki w regionie biorą udział. Zastosowany w projekcie zestaw wskaźników funkcjonalności pozwala na przedstawienie i porównanie miar relatywnych – odnoszących uzyskiwane przez różne typy bibliotek efekty działania do liczby użytkowników korzystających z ich usług lub ogółu mieszkańców gminy, na terenie której są zlokalizowane.

Warto zwrócić uwagę, że rok 2023 był pierwszym od kilku lat, w którym biblioteki publiczne działały w sposób nieprzerwany. W latach 2020-2022 instytucje te musiały uwzględniać różnego rodzaju obostrzenia związane z pandemią COVID-19, co wiązało się ze zmianami w dotychczasowej formule działania, organizacji pracy i kontaktach z użytkownikami. Okresowo zamykano wówczas czytelnie, pomieszczenia pracy grupowej, sale komputerowe i kąpki dla najmłodszych. Zmieniano kalendarze imprez lub całkowicie je odwoływano. Część działań organizowano w plenerze, inne przenoszono do Internetu. Odzwierciedleniem tych wydarzeń były dane statystyczne – zniekształcone, w stosunku do lat poprzednich.

W całym 2023 r. w 280 placówkach bibliotecznych w regionie pojawiło się 174 798 osób (-3,24%). Użytkownicy skorzystali z 3 908 027 jednostek ewidencyjnych zbiorów (dalej: j. ew.) (-1,52%) i zasięgnęli 395 889 informacji (-8,96%). Do bibliotek na terenie województwa wpłynęło 155 314 j. ew. zbiorów, a zbiory ogółem liczyły 4 092 287 j. ew. (3 j. ew. w przeliczeniu na statystycznego mieszkańca). Wskaźnik obrotu zbiorów, czyli stosunek posiadanych zasobów do całkowitej liczby ich wypożyczeń wyniósł 0,95 (przy wartości 0,96 w roku poprzednim).

Wśród swoich najważniejszych osiągnięć w tym okresie biblioteki wymieniały wzrost liczby czytelników (29,66%). Czasami dodawano do tego również wzrost liczby wypożyczeń i/lub uczestników wydarzeń bibliotecznych. Część instytucji (11,86%) wskazywała na utrzymanie w tych kategoriach dotychczasowych wyników. Towarzyszyły temu aktywne działania mające na celu popularyzację czytelnictwa (26,27%), a wśród nich organizowanie wydarzeń w związku z uczestnictwem w ogólnopolskich akcjach, projektach i inicjatywach, takich, jak: Narodowe Czytanie, Noc Bibliotek, Ogólnopolski Dzień Głośnego Czytania Dzieciom, Międzynarodowy Dzień Postaci z Bajek, Tydzień Bibliotek (20,34%).

Niektóre placówki do osiągnięć minionego roku zaliczyły poszerzanie i urozmaicanie swojej oferty poprzez zakup nowości wydawniczych (28,81%), w tym dostępu do zbiorów elektronicznych, oferowanych przez komercyjne serwisy internetowe. Inne, wskazywały na rozwój współpracy z lokalnymi instytucjami, stowarzyszeniami i placówkami oświatowymi (22,88%), inwestycje w poprawę atrakcyjności lokali bibliotecznych poprzez ich modernizację, poprawę estetyki lub zakup nowych sprzętów i urządzeń (22,88%). Jeszcze inne, postawiły w tym czasie na relacje z mieszkańcami, czego przejawem były m.in. projekty mające na celu rozwój lokalnej społeczności czy wzmacnianie procesów integracji (18,64%). Część bibliotek poszukiwała w tym okresie nowych form działania i wzbogacenia swojej oferty (16,1%), np. poprzez wprowadzenie do niej atrakcyjnych inicjatyw lub uczestnictwo w projektach realizowanych przez podobne instytucje. Wśród innych przedsięwzięć w tej kategorii wymieniano m.in. udane realizacje spotkań autorskich (6,78%), postępy w pracach związanych z automatyzacją procesów bibliotecznych i wdrażaniem nowych technologii (6,78%), podniesienie kompetencji zawodowych bibliotekarzy (5,93%), promocję biblioteki w środowisku lokalnym (5,08%), realizację działań związanych z edukacją regionalną (4,24%), selekcję zbiorów (4,24%).

Wśród indywidualnych, wyjątkowych osiągnięć w 2023 r. biblioteki województwa warmińsko-mazurskiego wymieniały m.in.:

- ◆ **GBP w Baniach Mazurskich:** realizację projektów: „Biblioteka przyjaznym miejscem. Nauka poprzez zabawę, zdobądź nowe doświadczenia” dofinansowanego ze środków Fundacji LOTTO – Program Grantów 2023, „Historia Grodziska i tradycja naszą pasją - integracja sołecka” dofinansowanego ze środków Polsko-Amerykańskiej Fundacji Wolności w ramach Programu „Działaj Lokalnie” oraz współpracę z Centrum Nauki Kopernik, w ramach projektu „Naukobus”;
- ◆ **GCK-B w Bezledach:** plenerową akcję popularyzacji czytelnictwa „Czytaj do upadłego”;
- ◆ **MBP w Bartoszycach:** realizację projektu „Czytelniczy Zakątek w Czarodziejskim Lesie” dofinansowanego ze środków Fundacji Banku Gospodarstwa Krajowego w ramach Programu Moja Mała Ojczyzna;
- ◆ **MGBP w Białej Piskiej:** remont i wyposażenie pomieszczeń wypożyczalni oraz czytelnicy ze środków Programu Operacyjnego „Rybactwo i Morze” w ramach Priorytetu 4 „Zwiększenie zatrudnienia i spójności terytorialnej”, Działanie 4.2 „Realizacja lokalnych strategii rozwoju kierowanych przez społeczność”;
- ◆ **MBP w Biskupcu:** wyróżnienie w ogólnopolskim konkursie „Strefa Małej Książki w Twojej Bibliotece” zorganizowanym przez Instytut Książki oraz wdrożenie nowej formuły spotkań tematycznych „Klimaty Biskupca. Ludzie i ich wspomnienia”;
- ◆ **BP w Bisztyнку:** zakończenie dwuletniego projektu „Koalicja na rzecz kultury” dofinansowanego ze środków Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego (dalej: MKiDN) w ramach Narodowego Programu Rozwoju Czytelnictwa 2.0 (dalej: NPRCz 2.0) Kierunek interwencji 4.1 „BLISKO – Biblioteka | Lokalność | Inicjatywy |

Spółeczność | Kooperacja | Oddolność” oraz realizację nowego projektu „Spotkania z żywą książką” dofinansowanego ze środków MKiDN w ramach programu Partnerstwo dla książki;

- ◆ **BPG Braniewo:** wyróżnienie w ogólnopolskiej akcji czytelniczej „Jak nie czytam, jak czytam”, udział w szkoleniu dla menagerów bibliotek publicznych w ramach projektu SBP „Zarządzanie przez kreowanie”;
- ◆ **MBP w Braniewie:** realizację projektu „Nasze wspólne miejsce Biblioteka!” dofinansowanego ze środków MKiDN w ramach NPRCz 2.0 Kierunek interwencji 4.1 „BLISKO – Biblioteka | Lokalność | Inicjatywy | Społeczność | Kooperacja | Oddolność”;
- ◆ **GCK w Dubeninkach:** udział w realizacji projektu „Aktywny senior” dofinansowanego ze środków Polsko-Amerykańskiej Fundacji Wolności w ramach Programu „Działaj Lokalnie”;
- ◆ **MBP w Działdowie:** pozyskanie środków MKiDN na realizację projektu „Uwaga: wakacje!”;
- ◆ **Biblioteka Elbląska:** otwarcie Interaktywnej Wystawy Dawnej Książki i Prasy „Elkamera” oraz realizację szeregu projektów dofinansowanych ze środków pozabudżetowych, w tym m.in. „Rusz książkę!”, „(Nie taka) Czarna sztuka w Bibliotece Elbląskiej”, „Książkowe drogowskazy”, „Z IN-deksu książek zakazanych”, „Kosmos w zabytkowych zbiorach Biblioteki Elbląskiej”, „Kopernik, co nie tylko w niebo patrzył”, „Kosmiczna Biblioteka”, „Czarna na białym. Druk i drukarze w służbie wolności”, „Teatr w Ogrodzie”, „Digitalizacja wraz z niezbędnymi pracami konserwatorskimi, opracowanie i udostępnianie starodruków Biblioteki Elbląskiej”;
- ◆ **BPGE w Nowej Wsi Ełckiej:** uzyskanie 1-go miejsca w konkursie na najlepsze spotkanie Klubu Czytających Rodzin zorganizowanego w ramach programu Rodzinne Czytanie, realizowanego przez Fundację „ABCXXI - Cała Polska czyta dzieciom”;
- ◆ **MBP w Ełku:** zakwalifikowanie się do udziału w projekcie „Młodość i rozwój społeczności transgranicznych” realizowanego w ramach Programu Współpracy Transgranicznej Interreg Polska - Litwa 2021-2027 oraz organizację VI Ełckiego Festiwalu Literatury i Muzyki „Ełk będzie czytane, będzie grane”;
- ◆ **CKB we Fromborku:** wydanie tomiku poezji „Opowiem Ci o mojej Warmii”, zorganizowanie trzech dużych wystaw na temat: obrzędów zaślubin na Warmii, urodzin Mikołaja Kopernika, 50-tej rocznicy odbudowy Fromborka;
- ◆ **MBP w Giżycku:** zakończenie remontu w nowej siedzibie Giżyckiego Archiwum Cyfrowego;
- ◆ **BPG Godkowo:** wpisanie na listę Bibliotek Przyjaznych Dzieciom, w ramach akcji organizowanej przez blog parentingowy Przystanek Rodzinka oraz nominowanie do tytułu „Bibliotheca Bona 2022” przyznawanego bibliotekom województwa warmińsko-mazurskiego za działalność w minionym roku;

- ◆ **BP w Gołdapi:** uruchomienie elektronicznej wypożyczalni oraz realizację projektów: „SPOTKAJmy się w bibliotece”, „Biblioteka dla wszystkich. Równi. Różni. Ważni.”, „Annelise Konrat – Stalschus powrót do Gołdapi”;
- ◆ **GBP w Lasecznie:** realizację projektu „Biblioteka dla każdego człowieka dofinansowanego ze środków MKiDN w ramach NPRCz 2.0 Kierunek interwencji 4.1 „BLISKO – Biblioteka | Lokalność | Inicjatywy | Społeczność | Kooperacja | Oddolność”;
- ◆ **MBP w Iławie:** utworzenie Działu Badań Regionalnych i Zbiorów Specjalnych oraz realizację projektu „Biblioteka dla wszystkich. Równi. Różni. Ważni”;
- ◆ **GBP w Kalinowie:** wydanie książki „Kalinowo. Gmina na Mazurach”;
- ◆ **MBP w Kętrzynie:** reaktywację Dyskusyjnych Klubów Książki, organizację popularnych wśród mieszkańców wydarzeń kulturalnych m.in. spektakli Teatru przy Stolicu, sobotnich spotkań teatralnych dla dzieci, koncertów w ramach Letniej Sceny Zamkowej;
- ◆ **MGBP w Korszach:** pozyskanie dofinansowania z Fundacji LOTTO na zakup książek z dużą czcionką dla osób z dysfunkcją wzroku, rozpoczęcie działalności Koła Gospodyń Wiejskich „Zdolni-Kreatywni”;
- ◆ **GBP w Kowalach Oleckich:** realizację i zakończenie dwuletnich projektów dofinansowanych ze środków MKiDN: „Pole wyobraźni” oraz „Modernizacja i doposażenie filii Bibliotecznej w Sokółkach”, otrzymanie nagrody „Biblioteka Bona 2022”;
- ◆ **GBP w Kozłowie:** doposażenie biblioteki w sprzęt komputerowy oraz urządzenia biurowe z programu Instytutu Książki „Kraszewski. Komputery dla bibliotek”;
- ◆ **MGBP w Lidzbarku:** realizację projektu „Książka - Integracja. Animacja. Emocje” dofinansowanego ze środków MKiDN w ramach programu Partnerstwo dla książki;
- ◆ **MBP w Morągu:** realizację projektów: „Zrób to... z Biblioteką!” i „Książki mają MOC!” dofinansowanych ze środków MKiDN, ogłoszenie przez bibliotekę konkursu na inicjatywy oddolne dla lokalnej społeczności i realizację trzech wybranych projektów, utworzenie nowego Działu dla Młodzieży „Nastka”;
- ◆ **BPG Mrągowo:** rozpoczęcie budowy nowej siedziby biblioteki;
- ◆ **MGBP w Nidzicy:** przeprowadzenie remontu w filii Bibliotecznej w Napiwodzie i wprowadzenie do kalendarza miejskich wydarzeń kulturalnych nowej imprezy bibliotecznej pod nazwą „Parada Postaci Bajkowych”;
- ◆ **GCK Nowe Miasto Lubawskie z/s w Mszanowie:** pozyskanie dofinansowania z Fundacji Orlen na remont Lokalnej Izby Pamięci działającej przy Bibliotece w Jamielniku;
- ◆ **MBP w Olsztynie:** organizację wielu różnych projektów i wydarzeń, które odpowiadały na potrzeby różnych grup społecznych, m.in. kolejną edycję festiwalu literackiego „Atlantyda Północy”;

- ◆ **GCKB w Samborowie:** pozyskanie dotacji z Rządowego Programu Inwestycji Strategicznych na realizację projektu „Rozbudowa i nadbudowa budynku kulturalno-bibliotecznego w miejscowości Samborowo, Gmina Ostróda”;
- ◆ **GBP w Pasłęku:** realizację projektu „Na nowej ziemi” dofinansowanego ze środków Fundacji PKO BP;
- ◆ **GBP w Pozezdrzu:** przeniesienie biblioteki do nowej lokalizacji, realizację projektu „My na szlaku mazurskich legend” dofinansowanego ze środków Polsko-Amerykańskiej Fundacji Wolności w ramach Programu „Lokalne Partnerstwa PAFW”, przeprowadzenie akcji czytelniczej „Czytanie na wodzie” oraz rajdu rowerowego „Szlakiem legend”;
- ◆ **MBP w Reszlu:** realizację projektów: „Biblioteka dla wszystkich. Równi. Różni. Ważni” dofinansowanego ze środków Fundacji Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego oraz - „Uwaga świeżo malowane! Warsztaty upcyklingu w bibliotece” wspartego przez Fundację Orlen w ramach Programu „Moje miejsce na Ziemi”;
- ◆ **GBP w Rozogach:** pozyskanie dofinansowania z programu Instytutu Książki „Kraszewski. Komputery dla bibliotek”;
- ◆ **GBP w Rychlikach:** realizację projektu „Kierunek - kultura. Poprawa jakości i rozwój oferty kulturalnej Biblioteki Publicznej Gminy Rychliki poprzez zakup niezbędnego wyposażenia” dofinansowanego ze środków UE w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Warmińsko-Mazurskiego;
- ◆ **M-GOK w Sępólnie:** realizację projektu „Mikołaj Kopernik. Człowiek, który sięgnął gwiazd” dofinansowanego ze środków MKiDN;
- ◆ **B-ClIKG Stare Juchy:** zakwalifikowanie się do udziału w Akademii Klimatycznej zorganizowanej przez Fundację Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego w ramach projektu „Biblioteki dla klimatu”;
- ◆ **BM w Suszu** – realizację projektu „Susz to My” - historia lokalna pisana fotografiami mieszkańców;
- ◆ **MBP w Szczytnie:** otwarcie plenerowej biblioteczki bookcrossingowej „Biblioteka pod żaglami”, wyróżnienie instytucji za działania zorganizowane w ramach Nocy Bibliotek 2023 oraz poszerzenie oferty dla użytkowników związanej z wykorzystaniem nowych technologii;
- ◆ **GBP w Wielbarku:** wznowienie działalności Dyskusyjnego Klubu Książki.

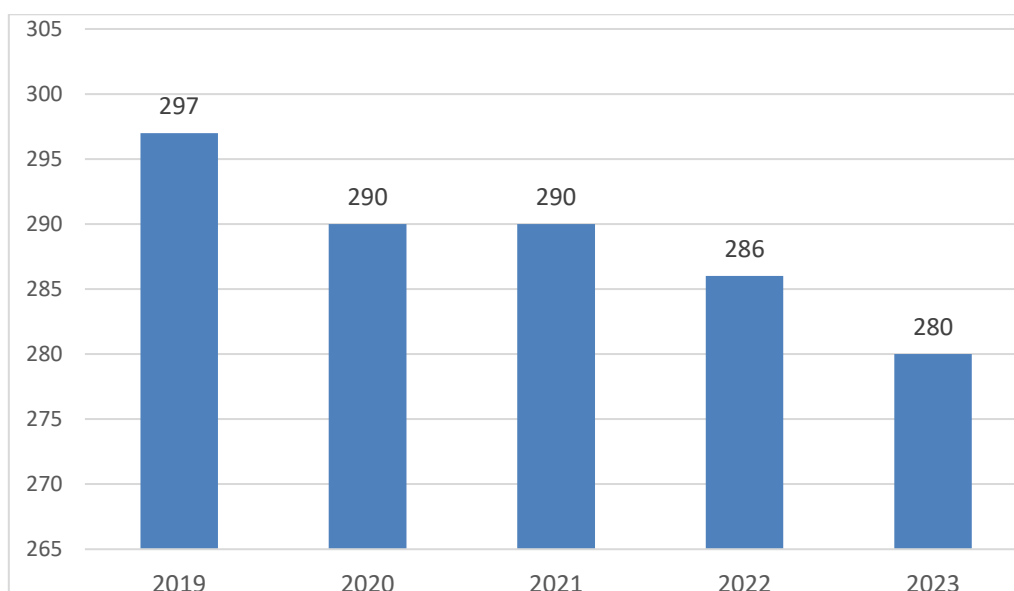
SIEĆ, ZASOBY, DOSTĘP, INFRASTRUKTURA

SIEĆ

W 2023 r. sieć bibliotek publicznych województwa warmińsko-mazurskiego liczyła 280 placówek (mniej o 6 w stosunku do roku 2022). Na ogólną ich liczbę składało się 126 bibliotek i 154 filie, z czego 85 zlokalizowanych było w mieście, a 195 na wsi (zob. wykres nr 1). Nieznacznie zmniejszyła się liczba prowadzonych w regionie punktów bibliotecznych – z 90 w roku 2022 do 84 w roku 2023.

Wykres nr 1

Liczba bibliotek i filii w województwie warmińsko-mazurskim w latach 2019-2023

Wg stanu na dzień 31.12.2023 r. nieczynnych było 6 placówek bibliotecznych:

- ◆ filia w Żabinie GBP w Baniach Mazurskich – nieczynna od 1.10.2013 r. ze względu na lokalizację w złych warunkach w zlikwidowanej Szkole Podstawowej;
- ◆ filia w Czerwonce MBP w Biskupcu – ze względu na brak osoby do obsługi;
- ◆ filie nr 1 i 8 Biblioteki Elbląskiej – nieczynne od 1.10.2022 r. ze względu na zły stan techniczny budynków i problemy kadrowe (ich funkcje przejęły inne filie w mieście);
- ◆ filia w Okartowie Polany Kultury – Centrum Biblioteczno-Kulturalnego w Orzyszu – zawieszona ze względu na brak osoby do obsługi;

- ◆ filia w Chruścielu GBP w Płoskini – zaplanowana do likwidacji ze względu na trudności lokalowe oraz brak osoby do obsługi.

W tym samym okresie zlikwidowanych zostało 6 filii bibliotecznych:

- ◆ filie w Hejdyku i Jeżach MGBP w Pisz (po pozytywnym zaopiniowaniu przez WBP w Olsztynie);
- ◆ filia w Ładnym Polu MGBP w Rucianem Nidzie (opinia WBP nie była wymagana, gdyż likwidacja dotyczyła filii instytucji połączonej);
- ◆ filia w Kolonii GBP w Świętajnie w pow. szczycieńskim (po pozytywnym zaopiniowaniu przez WBP w Olsztynie);
- ◆ filia w Łęczu BPMiG w Tolkmicku (po pozytywnym zaopiniowaniu przez WBP w Olsztynie);
- ◆ filia w Cimochach GBP w Wieliczkach (po pozytywnym zaopiniowaniu przez WBP w Olsztynie).

Według danych posiadanych przez WBP w Olsztynie wszystkie biblioteki lub instytucje, w strukturze których funkcjonują, posiadają status instytucji kultury. Wszystkie jednostki administracyjne stopnia gminnego w województwie warmińsko-mazurskim wywiązują się z zadania prowadzenia biblioteki publicznej. W gminie wiejskiej Iława nadal wszystkie placówki posiadają status równorzędnych bibliotek i działają w strukturze domu kultury. Podobnie jest w gminie wiejskiej Nowe Miasto Lubawskie, gdzie efektem włączenia GBP w Gwiżdżinach do struktur ośrodka kultury w 2014 r. była utrata przez nią statusu biblioteki głównej. Biblioteki i filie w tej gminie mają obecnie status równorzędny. W gminie Miłakowo, ośrodek kultury wraz z funkcjonującą w jego strukturach biblioteką jest zarządzany przez firmę prywatną. Jest to jedyny taki przypadek w województwie warmińsko-mazurskim.

W 2023 r. mieszkańcy 47 gmin (39,5% ogółu) byli obsługiwani przez biblioteki połączone z domami kultury. Dodatkowo, podobnie, jak w roku ubiegłym, 6 placówek działało jako biblioteki publiczno-szkolne i 2 jako publiczno-szpitalne – były to filie biblioteczne MBP w Biskupcu oraz MBP w Działdowie.

W omawianym okresie biblioteki w regionie prowadziły 84 punkty biblioteczne (utworzono 7 punktów, zlikwidowano 13). Nowe punkty często tworzone były w świetlicach wiejskich. W większości przypadków powodem zawieszania ich działalności był problem ze znalezieniem osoby odpowiedzialnej za ich obsługę oraz brak odpowiedniego lokalu.

Obowiązek ustawowy polegający na konieczności organizowania i prowadzenia **powiatowej biblioteki publicznej** realizowało w 2023 r. 21 powiatów województwa warmińsko-mazurskiego (19 powiatów ziemskich i 2 grodzkie). Były to:

- biblioteki stopnia powiatowego w miastach grodzkich – 2 (Olsztyn, Elbląg);

- biblioteki stopnia powiatowego w miastach w powiatach ziemskich – 2 (Ostróda, Kętrzyn);
- biblioteki, którym zostały powierzone zadania ponadlokalne:
 - miejskie – 11 bibliotek (Bartoszyce, Braniewo, Działdowo, Elbląg¹, Ełk, Giżycko, Iława, Lidzbark Warmiński, Mrągowo, Nowe Miasto Lubawskie, Szczytno);
 - miejsko-gminne – 6 bibliotek (Gołdap, Nidzica, Olecko, Pasłęk², Pisz, Węgorzewo);
 - powiat olsztyński ziemski realizuje zadania biblioteki powiatowej w formie projektu pod nazwą Wirtualna Powiatowa Biblioteka Publiczna. W ramach tego projektu zadania ponadlokalne powierzono 11 bibliotekom działającym na terenie powiatu.

W 2023 r. pełnienie zadań powiatowych w powiecie piskim powierzono Miejsko-Gminnej Bibliotece Publicznej w Piszu. Porozumienie w tej sprawie pomiędzy powiatem piskim a gminą Pisz zostało podpisane 3 kwietnia 2023 r. na okres do 31 grudnia tego samego roku. Biblioteka brała udział w procesie negocjowania zapisów porozumienia.

Na realizację zadań biblioteki powiatowej starostwa przekazywały bibliotekom pełniącym tę funkcję kwoty od 9 000 zł (powiat nowomiejski) do 85 000 zł (powiat iławski). W 2023 r. tylko w kilku bibliotekach odnotowano zwiększenie kwot dotacji przekazywanych przez starostwa: o 1 000 zł w powiecie braniewskim, o 4 756 zł w powiecie ostródzkim, o 5 000 zł w powiecie gołdapskim, o 5 274 zł w powiecie działdowskim, o 35 226 zł w powiecie kętrzyńskim. Największe zmiany w stosunku do roku 2022 i jednocześnie największe środki na działalność biblioteki powiatowej wykazywane są w powiatach, które utrzymują biblioteki powiatowe jako odrębne jednostki organizacyjne. W powiecie kętrzyńskim zwiększono dotację o 35 226 zł, co łącznie dało kwotę 264 016 zł. W powiecie ostródzkim na działalność biblioteki powiatowej przeznaczono 331 212 zł, co oznacza wzrost dotacji w stosunku do roku 2022 o 4 756 zł. Powiat olsztyński ziemski realizujący zadania biblioteki powiatowej w formie projektu pod nazwą Wirtualna Powiatowa Biblioteka Publiczna (na mocy Porozumienia z dn. 25.05.2012 r.) przekazał 11 samorządom powiatu olsztyńskiego dotacje w kwotach: 3 000 zł dla każdej biblioteki gminy wiejskiej oraz 4 216 zł dla każdej biblioteki gminy miejsko-wiejskiej. Ogółem dało to kwotę 39 080 zł. Z kolei Starostwo Powiatowe w Piszu na pełnienie zadań powiatowych przez MGBP w Piszu przeznaczyło kwotę 24 000 zł.

Otrzymane środki biblioteki wykorzystywały głównie na płace (49,31%) oraz zakup zbiorów (17,75%). Niektóre biblioteki kupowały też sprzęt komputerowy i oprogramowanie (1,62%), organizowały szkolenia (1,28%) i doposażały stanowiska pracy (0,04%). W pozostałych przypadkach (30%) środki te przeznaczano m.in. na zakup artykułów biurowych i gospodarczych, działalność kulturalną (np. organizację spotkań autorskich,

¹ W powiecie elbląskim ziemskim dla części powiatu zadania realizuje Biblioteka Elbląska (obszar obejmuje gminy: Tolkmicko, Milejewo, Elbląg, Gronowo Elbląskie, Markusy, Młynary), dla drugiej części zaś Biblioteka Publiczna w Pasłęku (obszar obejmuje gminy: Pasłęk, Rychliki, Godkowo).

² Patrz przypis 1.

spektakli „Teatru przy stoliku”, spektakli muzycznych, odczytów), delegacje, nagrody, zakup kodów dostępu do platform Legimi, Empik Go, opłaty za prenumeratę czasopism, obsługę łącz internetowych i usługi informatyczne, licencje programów bibliotecznych MAK+ i Alfios.

Od lat zauważalna jest relacja pomiędzy wysokością dotacji a zakresem prowadzonej działalności. Biblioteki, które dysponują większymi środkami częściej zatrudniają instruktora powiatowego lub powierzają takie zadania doświadczonym pracownikom, organizują szkolenia dla bibliotekarzy ze swojego powiatu, spotkania integracyjne czy wyjazdy studyjne. Biblioteki, które otrzymują niską dotację, głównie przeznaczają ją na zakup zbiorów bibliotecznych.

Niemniej jednak, co druga biblioteka szczebla powiatowego podjęła się w 2023 r. zorganizowania różnego typu szkoleń lub warsztatów. Dotyczyły one m.in. metod wspierania dobrostanu pracowników, komunikacji w zespołach, wdrażania nowej oferty skierowanej do użytkowników, wykorzystania nowych technologii i narzędzi w pracy bibliotekarza. Szkolenia takie zorganizowano w: Braniewie, Działdowie, Ełku, Gołdapi, Iławie, Lidzbarku Warmińskim, Olecku, Ostródzie, Pisz i Szczytnie.

Niektóre biblioteki wspierały doskonalenie zawodowe pracowników również na inne sposoby. MBP w Działdowie kontynuowała realizację cyklicznych spotkań kadry zarządzającej powiatu działdowskiego m.in. w celu omówienia planu współpracy, bieżących działań czy zmian prawnych. Podobne spotkania odbywały się w Ostródzie. Rozpoczęto ich organizację także w Bartoszczach. Na co dzień wszystkie biblioteki starają się wspierać placówki szczebla gminnego poprzez różne formy doradztwa w sprawach merytorycznych, statystycznych, kadrowych i finansowych. Niektóre spośród nich odwiedzały też placówki na swoim terenie (biblioteki powiatowe w Braniewie, Giżycku, Lidzbarku Warmińskim, Pasłęku) lub organizowały wizyty studyjne do innych bibliotek na terenie województwa (biblioteki powiatowe w Bartoszczach, Braniewie, Szczytnie i Lidzbarku Warmińskim).

Jedynie w pięciu bibliotekach, którym powierzono opiekę merytoryczną na rzecz bibliotek w ich powiatach wyznaczony był instruktor mający zajmować się wsparciem placówek szczebla gminnego (powiaty: giżycki, iławski, lidzbarski, olecki, ostródzki). W powiecie lidzbarskim instruktor zatrudniony był w wymiarze 1/8 etatu, w powiecie oleckim na 1/3 etatu, w iławskim i ostródzkim na pełny etat.

W powiatach giżyckim, oleckim, mrągowskim i gołdapskim zadania instruktora powiatowego wypełniali bibliotekarze, którym przydzielono dodatkowe obowiązki. W powiecie giżyckim było to aż pięciu pracowników. W powiecie gołdapskim zadania te pełnił najpierw pracownik czytelnicy, a następnie wypożyczalni dla dzieci. W powiecie mrągowskim zadania zostały podzielone na dwóch pracowników oraz kierownika biblioteki. W powiatach bartoszyckim i elbląskim (Pasłęk) rolę taką pełnili dyrektorzy bibliotek powiatowych.

Wzorem lat wcześniejszych, Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Olsztynie aktywnie wspierała biblioteki realizujące zadania powiatowe. Służyły temu m.in. działania projektowe realizowane we współpracy z Fundacją Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego:

- kontynuowano działania w ramach ogólnopolskiego projektu „**Nie siedź – sieciuj!**”. W ramach projektu w dniu 01.03 zorganizowano szóstą edycję „Forum bibliotek powiatowych i pełniących zadania powiatowe”, które służyło wymianie doświadczeń oraz stanowiło platformę wzajemnej inspiracji dla bibliotek wykonujących zadania ponadlokalne. W trakcie spotkania omówiono m.in. wyniki badania oczekiwań bibliotek gminnych województwa warmińsko-mazurskiego w stosunku do bibliotek powiatowych oraz zwrócono uwagę na najważniejsze wydarzenia w działalności bibliotek szczebla powiatowego w 2022 r. Podjęto też dyskusję na temat współczesnych kierunków rozwoju bibliotek w Polsce i w regionie. W ramach projektu „Nie siedź – sieciuj!” kontynuowano również prace nad rozwojem utworzonej w 2021 r. elektronicznej bazy pod nazwą „Wydarzenia bibliotek publicznych województwa warmińsko-mazurskiego”. W całym okresie sprawozdawczym udzielano konsultacji mailowych i telefonicznych, na bieżąco obsługiwano bazę i promowano jej zawartość podczas organizowanych wydarzeń. W trakcie Forum bibliotek powiatowych podjęto temat działania i kierunków rozwoju platformy.
- uczestniczono w pilotażu projektu wsparcia rzeczniczego bibliotek pod nazwą „**Synergia sieci**”. Realizację projektu zaplanowano na 2024 r., ale jeszcze w 2023 r. podpisano z FRŚI odpowiednią umowę oraz przygotowano „Projekt wsparcia rzeczniczego realizowany przez Dział Analiz i Współpracy z Regionem Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej w Olsztynie”. Osoby realizujące projekt z ramienia WBP wzięły udział w specjalnych szkoleniach, opracowały koncepcję celu rzeczniczego własnej instytucji, a następnie zaprosiły do udziału w projekcie wybrane biblioteki z terenu województwa warmińsko-mazurskiego. Na ich potrzeby zorganizowano spotkania konsultacyjne (19.09, 11.10, 29.11), w trakcie których przygotowywano uczestników do opracowania celów rzeczniczych instytucji, które reprezentują. Zaplanowano też działania na 2024 r.

Wsparcie powiatów przez WBP w Olsztynie obejmowało również indywidualne szkolenia bibliotekarzy (w siedzibie oraz online) dotyczące tworzenia „Bibliografii Warmii i Mazur” oraz metadanych w Warmińsko-Mazurskiej Bibliotece Cyfrowej.

ZBIORY

Liczba zbiorów znajdujących się w bibliotekach publicznych województwa warmińsko-mazurskiego na koniec 2023 r. wynosiła 4 092 287 j. ew. W stosunku do roku poprzedniego

była to wartość mniejsza o 49 062 j. ew. – 3 j. ew. w przeliczeniu na każdego mieszkańca regionu (-0,02).

W strukturze zbiorów można było wyodrębnić:

- ◆ wydawnictwa zwarte – 3 792 239 wol. (-45 976 wol. w stosunku do roku 2022),
- ◆ czasopisma oprawne – 39 607 wol. (-266),
- ◆ zbiory specjalne – 260 441 j. ew. (+12 719),

w tym:

- audiowizualne – 143 288 j. ew. (+5 256),
- dokumenty elektroniczne – 14 027 j. ew. (-351).

Wydatki na zbiory biblioteczne w przeliczeniu na jednego mieszkańca województwa wyniosły średnio 3,13 zł (+0,03 zł).

Głównym źródłem funduszy na zakup nowości były dotacje organizatorów bibliotek – stanowiły one 70% całości zakupu. Drugim istotnym źródłem finansowania była dotacja MKiDN (28,62%) w ramach Programu Wieloletniego „Narodowy Program Rozwoju Czytelnictwa 2.0” Priorytet 1 Poprawa oferty bibliotek publicznych, Kierunek interwencji 1.1. Zakup i zdalny dostęp do nowości wydawniczych. Środki z programu otrzymało 108 ze 119 placówek w regionie, na łączną kwotę 1 191 379 zł. Wkład własny bibliotek zależny był od poziomu zamożności gmin.

Księgozbiory bibliotek (wydawnictwa zwarte i czasopisma oprawne) w województwie warmińsko-mazurskim liczyły w 2023 r. łącznie 3 831 846 wol. (-61 781). Struktura tego zasobu w niewielkim stopniu odbiegała od lat poprzednich i kształtowała się następująco:

- ◆ literatura piękna dla dorosłych – 43,28 (+0,68%),
- ◆ literatura piękna dla dzieci – 26,37 (+0,47%),
- ◆ literatura popularnonaukowa – 30,35 (-1,15%).

Zsumowany księgozbiór bibliotek publicznych regionu pozwala wyliczyć szereg wskaźników dodatkowych. Na przykład, statystyczny mieszkaniec województwa miał do dyspozycji w minionym roku 2,81 wol. (-0,21) księgozbioru, natomiast na jednego czytelnika przypadało 24,9 wol. (-0,7).

Ogółem do bibliotek publicznych wpłynęło w tym czasie 141 359 wol. (+3,65%), w tym 140 760 (+3,67) wol. książek i 599 (+1,5%) wol. czasopism oprawnych. Zdecydowana większość nabytków w tej kategorii pochodziła z zakupu (82,31%). Łącznie pozyskano w ten sposób 116 278 wol. książek na kwotę 3 368 924 zł.

Wskaźnik zakupu książek na 100 mieszkańców nie zmienia się w regionie od 2020 r. i wynosi 9 woluminów. W 2023 r. najwyższe wskaźniki w tej kategorii uzyskały: Lełkowo (30), Stare Juchy (28), Węgorzewo (24), Świętajno w pow. szczycieńskim (22), Lidzbark (22), Lubomino (22), Orzysz (21), Kętrzyn gmina miejska (21), Świątki (20), Dąbrówno (20). Z kolei

najniższy wskaźnik osiągnęły: Sorkwity (0), Grunwald (1), Dobrze Miasto (3) i Dywity (3). W porównaniu z rokiem 2022 wyższy wskaźnik zakupu uzyskało 28,45% gmin, a niższy 53,45%. W przypadku 18,1% wartości te pozostały bez zmian.

Wzorem lat poprzednich w strukturze zakupów nowości wydawniczych dominowała literatura piękna dla dorosłych (60,01%). Literatura piękna dla dzieci stanowiła 29,18%, natomiast literatura popularnonaukowa 10,81%.

Zbiory specjalne

W 2023 r. w bibliotekach publicznych województwa warmińsko-mazurskiego znajdowało się łącznie 260 441 j. ew. zbiorów specjalnych (12 719), co stanowiło 6,36% wszystkich zbiorów. Znaczna część publikacji w tej kategorii znajdowała się w zasobach placówek zlokalizowanych w największych miastach – w Olsztynie (52,51%) oraz w Elblągu (10,01%). W 29 gminach nie podjęto jeszcze działań w celu stworzenia takich kolekcji.

Ogółem w omawianym okresie pozyskano 13 955 j. ew. zbiorów specjalnych. Podobnie jak w latach poprzednich, w ich strukturze dominowały zbiory audiowizualne. Stanowiły one 55,02% całości (143 288 j. ew.), a w stosunku do roku poprzedniego odnotowano wzrost ich liczby o 5 005 j. ew. czyli o 3,62%. Z kolei w zbiorach audiowizualnych najbardziej popularną kategorią były audiobooki, które stanowiły 41,92% (60 070 j. ew.). I w tym przypadku odnotowano wzrost – o 3 006 j. ew., czyli o 5,27%.

Czasopisma bieżące

W 2023 r. w dalszym ciągu zmniejszała się liczba czasopism bieżących znajdujących się w posiadaniu bibliotek – o 328 tytułów (-16,09%). Widoczną od lat tendencję spadkową w wykorzystaniu tego typu zbiorów przez czytelników, wzmocnił okres pandemii na przełomie lat 2020-2022. Konieczność okresowego zamykania czytelni spowodowała, że w niektórych placówkach podejmowano decyzje o całkowitym zawieszeniu zakupów czasopism. Z kolei po okresie pandemii pojawiły się w niektórych bibliotekach inicjatywy i działania nastawione na modernizację i lepsze wykorzystanie posiadanych pomieszczeń. Zwrócono m.in. uwagę na coraz słabiej wykorzystywane przestrzenie czytelni oraz udostępniane w nich dotąd zbiory.

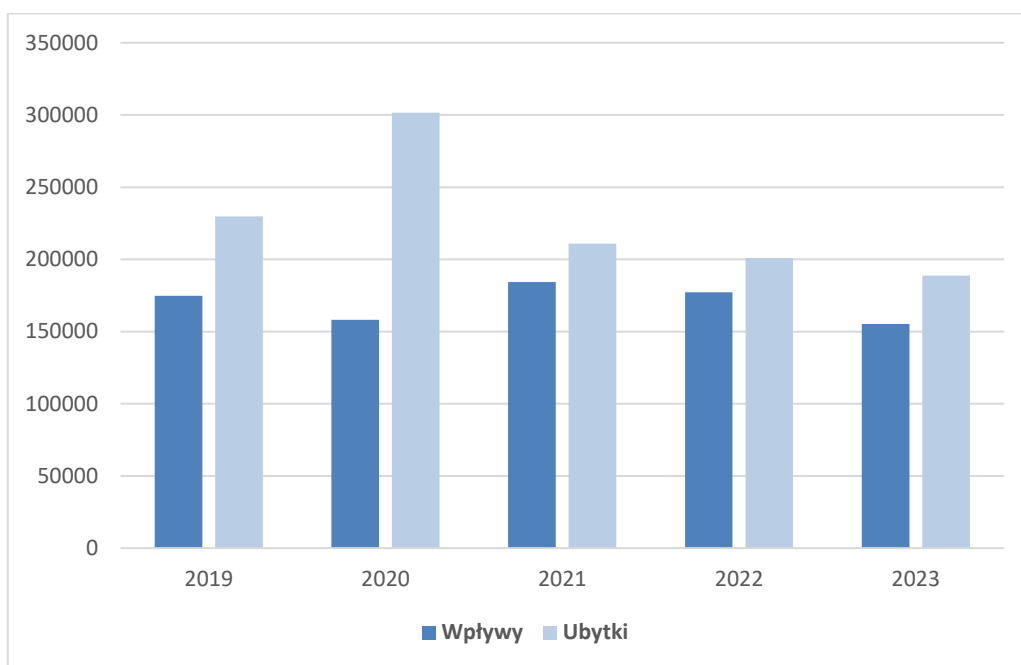
Ogółem do wszystkich placówek wpłynęło w tym czasie 1 710 tytułów (1,11 w przeliczeniu na 100 czytelników). Nakłady na zakupy wyniosły w tej kategorii 307 023 zł, co stanowiło 7,2% ogółu wydatków na gromadzenie zbiorów.

Selekcja zbiorów

Od lat w bibliotekach województwa warmińsko-mazurskiego rejestrowane są wyższe wartości liczbowe ubytkowanych zbiorów niż pozyskiwanych nowości wydawniczych (zob. wykres nr 2). W 2023 r. do bibliotek w regionie wpłynęło 155 314 j. ew. zbiorów (3,75% ogólnej ich liczby), a równocześnie ubytковано 188 811 j. ew. (4,56%). Zdecydowaną większość (78,39%) stanowiły publikacje usuwane w drodze selekcji (148 008 j. ew.).

Wykres nr 2

Wpływy i ubytki zbiorów w bibliotekach województwa warmińsko-mazurskiego w latach 2019-2023

Słowo selekcja maskuje jednakże różnego rodzaju procesy leżące u jej podłoża (procedurę selekcji podjęli w 2023 r. pracownicy 80% bibliotek). Mogą one bowiem wynikać zarówno z potrzeby uaktualniania zbiorów w kierunku zwiększania ich atrakcyjności i w związku z tym wykorzystania przez czytelników, jak też i likwidowania księgozbiorów zamykanych filii czy modernizowanych przestrzeni czytelnianych.

Odnutowywana różnica pomiędzy wpływami i ubytkami prowadzi do zjawiska stopniowej redukcji ogólnej liczby publikacji dostępnych w bibliotekach na terenie regionu. Na przestrzeni pięciu ostatnich lat różnica ta wynosiła średnio 1,31%, a jej efektem jest zmniejszenie liczby zbiorów regionalnych o 6,56%. Rozszerzając analizowany przedział czasowy do 10 lat można spostrzec, że zbiory te skurczyły się o 17,59% (przy jeszcze większej dynamice różnic pomiędzy wpływami a ubytkami w latach 2014-2018). W efekcie, wskaźnik

zbiorów bibliotecznych w przeliczeniu na jednego mieszkańca obniżył się z wartości 3,32 w roku 2014 do 3,0 w roku 2023 (przy równoczesnym zmniejszeniu liczby ludności województwa o 5,74%).

PRACOWNICY

W 2023 r. biblioteki publiczne województwa warmińsko-mazurskiego zatrudniały 648 osób na stanowiskach merytorycznych (o 9 mniej w porównaniu do roku 2022). W grupie tej 551 osób (-21) pracowało na stanowiskach bibliotekarskich. Równocześnie 62,88% spośród nich posiadało odpowiednie wykształcenie branżowe. Na jednego pracownika przypadało 280 (-2) czytelników oraz 7 093 (+156) wypożyczeń.

W tym okresie pracowników etatowych wspierali:

- ◆ **stażyści** (30 bibliotek): wspierali oni pracę bibliotekarzy z ramienia m.in. urzędów pracy, urzędów gminy, stowarzyszeń, szkół i uczelni (m.in. w GBP w Baniach Mazurskich, GOK w Barcianach, GBP w Biskupcu, BPG Braniewo, BP w Dywitach, MBP w Działdowie, Bibliotece Elbląskiej, SOK w Janowcu Kościelnym, GOK w Janowie, MBP w Jezioranach, GBP w Kalinowie, MGBP w Korszach, GBP w Kurzętniku, GCK w Lelkowie, MGBP w Lidzbarku, BP w Miłakowie, OK w Miłkach, MBP w Nowym Mieście Lubawskim, MPBP w Olecku, CBK w Orzyszu, MBP w Ostródzie, PBP w Ostródzie, BP w Pasłęku, MB w Pieniężnie, BPG w Płoskini, GBP w Pozezdrzu, MBP w Reszlu, GBP w Rybnie, BPG w Rychlikach, MGOK w Sępopolu);
- ◆ **pracownicy w ramach prac interwencyjnych lub prac społecznie użytecznych** (9 bibliotek): wykonywali prace porządkowe, pomagali w pracach merytorycznych (m.in. w BPG w Braniewie, GBP w Komorowie Żuławskim, SOK w Janowcu Kościelnym, MBP w Kętrzynie, MBP w Morągu, MPBP w Olecku, MBP w Ostródzie, BClKG Stare Juchy);
- ◆ **praktykanci** (14 bibliotek): m.in. wspierali bibliotekarzy w działalności merytorycznej np. w obsłudze czytelników, porządkowaniu zbiorów, organizacji imprez oraz wydarzeń bibliotecznych (MBP w Biskupcu, MBP w Działdowie, Bibliotece Elbląskiej, MBP w Ełku, BP w Gołdapi, MBP w Iławie, BP w Miłakowie, MBP w Nowym Mieście Lubawskim, MBP w Olsztynie, BPG Płoskinia, BClKG Stare Juchy, BPG Stawiguda), obsłudze informatycznej (MBP w Reszlu), opracowywaniu zbiorów cyfrowych (MBP w Giżycku);
- ◆ **wolontariusze** (13 bibliotek). Szerzej o wsparciu wolontariuszy w dziale „Biblioteki jako miejsca aktywności różnych grup użytkowników i partycypacji społecznej”.

PŁACE

W 2023 r. biblioteki w regionie przeznaczyły na płace 48 271 099 zł, co stanowiło 61,89% ich całkowitego budżetu. Średnia płaca wyniosła w tym okresie 4 987 zł brutto (+714 zł). Wzorem lat ubiegłych, zaznaczyła się duża rozpiętość zarobków pomiędzy poszczególnymi bibliotekami: w 32 placówkach średnia płaca wynosiła poniżej 4 400 zł, w 39 bibliotekach – powyżej 5000 zł. Równocześnie, ze względu na szybko rosnące wynagrodzenie minimalne, wiele placówek kolejny już rok sygnalizowało silne spłaszczenie rozpiętości płac pomiędzy osobami nowo zatrudnionymi i doświadczonymi pracownikami z wieloletnim stażem.

INFRASTRUKTURA

W 2023 r. na podobnym poziomie pozostały niektóre wskaźniki związane z analizą przestrzeni i wyposażenia bibliotek, m.in. uzyskano 32,8 m² powierzchni użytkowej i 4 miejsca w czytelni w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców województwa.

W tym czasie biblioteki realizowały zadania związane z nowymi inwestycjami finansowanymi ze środków MKiDN w ramach Narodowego Programu Rozwoju Czytelnictwa 2.0 – Priorytet 2 „Infrastruktura bibliotek 2021-2025”. Były to: MB w Pieniężnie (projekt: „Modernizacja Miejskiej Biblioteki w Pieniężnie i „Galerii na Dworcu”) oraz BP w Bisztynku (projekt „Modernizacja Biblioteki Publicznej w Bisztynku”). Z tego samego programu finansowane były zakończone już inwestycje w GBP w Kowalach Oleckich (modernizacja powierzchni z przeznaczeniem na strefę dla seniora i najmłodszych czytelników filii w Sokółkach). Ze środków MKiDN dofinansowano także projekty Biblioteki Elbląskiej „Port książki” – ze środków Funduszu Promocji Kultury w ramach programu Infrastruktura Kultury oraz MBP w Giżycku – projekt modernizacji budynku Giżyckiego Archiwum Cyfrowego – w ramach programu „Kultura Cyfrowa”.

Projekty infrastrukturalne realizowano także ze wsparcia pochodzącego z innych źródeł. Dla przykładu, w gminie Miłki pozyskano środki na realizację projektu „Biblioteka, Okey – Miło, Milej, Miłki – dostosowanie Ośrodka Kultury z Biblioteką w Miłkach do nowoczesnej działalności kulturalnej” ze środków **Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego** oraz budżetu państwa w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Warmia i Mazury 2014-2020. W gminie Markusy realizowano projekt „Modernizacja obiektu biblioteki w Zwierznie na bibliotekę główną wraz z wyposażeniem” ze środków **Rządowego Funduszu Polski Ład**: Programu Inwestycji Strategicznych. Z tego samego programu wsparcie

pozyskało GCKB w Samborowie na realizację projektu „Rozbudowa i nadbudowa budynku kulturalno-bibliotecznego w miejscowości Samborowo”. W 2023 r. dokonano oficjalnego otwarcia nowego Działu dla Młodzieży z Pracownią Orange i Makerspace w MBP w Morągu. Projekt inwestycyjny pod nazwą „Nastka” sfinansowano ze środków **Fundacji Orange**, a jego celem była aktywizacja młodych ludzi poprzez stworzenie im atrakcyjnej przestrzeni z wyposażeniem meblowym i elektronicznym. MGBP w Białej Piskiej zakończyła remont i doposażenie pomieszczeń wypożyczalni oraz czytelni z **Programu Operacyjnego „Rybacktwo i Morze”** w ramach Priorytetu 4 „Zwiększenie zatrudnienia i spójności terytorialnej”, Działanie 4.2 „Realizacja lokalnych strategii rozwoju kierowanych przez społeczność”.

Część bibliotek prowadziła w tym czasie różnego rodzaju prace remontowe, porządkowe oraz polegające na poprawie funkcjonalności i estetyki pomieszczeń. Działania takie podjęto w 29 placówkach i były one finansowane ze środków samorządowych.

KOMPUTERYZACJA

W 2023 r. biblioteki działające na terenie województwa warmińsko-mazurskiego użytkowały łącznie 2 441 komputerów (średnio na jedną placówkę przypadało niemal 9 urządzeń). Ponad połowa z nich tj. 1 413 (57,89%) przeznaczona była do użytku dla czytelników, z tego do Internetu miało podłączenie 1 398 (98,94%). Ogółem możliwość korzystania z bezpłatnego dostępu do sieci zapewniało 257 bibliotek i filii (91,78%).

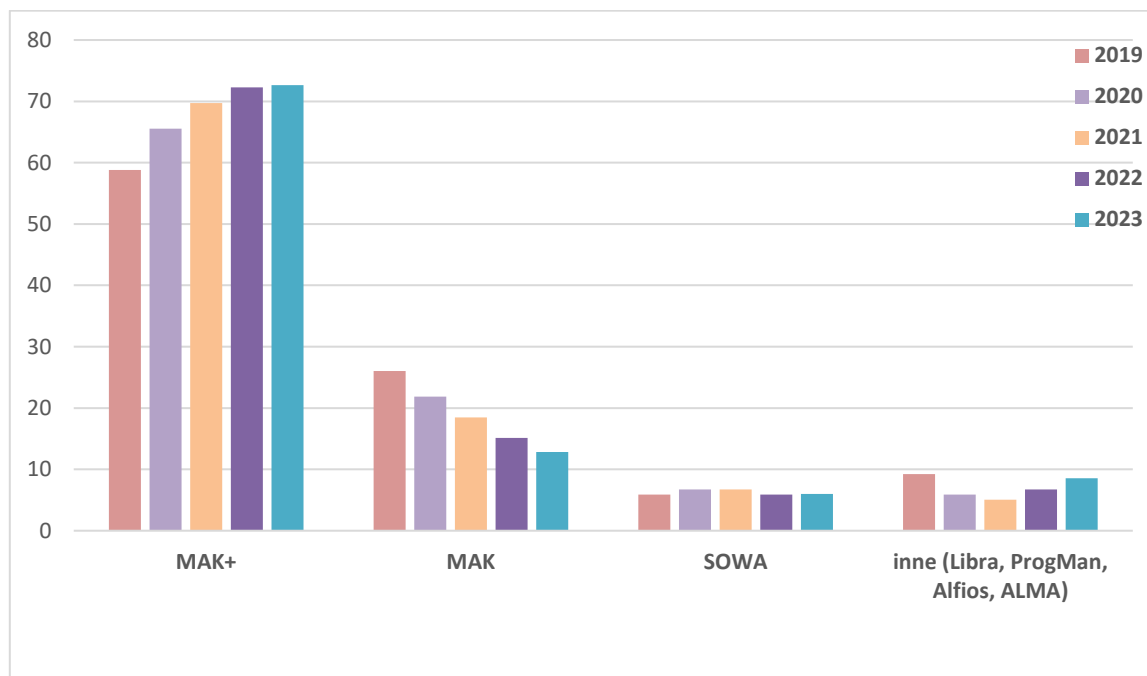
Na koniec 2023 r. biblioteki z 89 gmin województwa warmińsko-mazurskiego (76,72% ogółu) posiadały własną stronę internetową lub witrynę tworzoną w technologii bloga, za pomocą których np. informowały o swoich działaniach, umieszczały elektroniczne formularze do składania dezyderatów czy udostępniały możliwość korzystania z interaktywnych usług informacyjnych (np. komunikatory, czat).

Od lat systematycznie wzrastała liczba bibliotek, które posiadały profile na portalach społecznościowych. W 2023 r. było ich 103 (ponad 86,55% placówek). Blogi o różnych aspektach związanych z pracą bibliotekarza prowadziło 20 bibliotek m.in. Biblioteka Elbląska (o zabytkowych zbiorach), MBP w Giżycku i MBP w Ełku (o działalności Dyskusyjnych Klubów Książki), 7 blogów tematycznych prowadzi WBP w Olsztynie (m.in. poświęcone bibliotekom, czytelnictwu i książkom, bibliografii oraz zawodowi bibliografa), na wspólnym blogu swoje wpisy umieszcza też 10 filii MBP w Olsztynie.

Na 119 bibliotek województwa warmińsko-mazurskiego 117 wykorzystywało w swojej pracy programy biblioteczne. Równocześnie 110 spośród nich udostępniało katalogi online. Najbardziej rozpowszechnione były programy MAK+ (85) oraz MAK (15) – razem stanowiły one ponad 84,03% ogółu. W pozostałych przypadkach wskazywano na system Sowa (7), Alfios (4), ProgMan (2), Libra (2), ALMA (2).

Wykres nr 3

Programy biblioteczne w bibliotekach województwa warmińsko-mazurskiego w latach 2019-2023 (wartości w ujęciu %)

Z uzyskanych danych wynika, że 83 placówki udostępniały w omawianym okresie katalogi zawierające 100% opisów posiadanych zbiorów, a kolejne 16 – co najmniej 90%. Pracownicy 7 bibliotek opracowywali zbiory komputerowo, ale nie udostępniali efektów swojej pracy w formie katalogów on-line. W całym województwie na koniec 2023 r. tylko 2 placówki (GCK w Lelkowie i GBP w Wilczętach) nie użytkowały żadnego bibliotecznego programu komputerowego.

W roku sprawozdawczym w województwie warmińsko-mazurskim funkcjonowały 4 biblioteki cyfrowe: Elbląska Biblioteka Cyfrowa, Iławska Biblioteka Cyfrowa, Giżyckie Archiwum Cyfrowe oraz Warmińsko-Mazurska Biblioteka Cyfrowa, której członkami są m.in. biblioteki miejskie z Działdowa, Gołdapi, Kętrzyna, Mrągowa, Nowego Miasta Lubawskiego, Ostródy, Pasłęka, Pasymia, Pieniężna i Szczytna (szerzej o bibliotekach cyfrowych na s. 27-28).

Ogólnie w całym regionie budżet na automatyzację wyniósł 761 307 zł i stanowił 0,98% całego budżetu wykonanego w 2023 r. przez wszystkie biblioteki. Dodatkowo, w tym czasie 3 instytucje (w Rozogach, Kozłowie, Iłowie-Osadzie) pozyskały środki z programu Instytutu Książki „Kraszewski. Komputery dla bibliotek 2023”. Zakupiły w ten sposób sprzęt komputerowy na łączną kwotę 72 488 zł.

WYKORZYSTANIE USŁUG, WYDAJNOŚĆ I EFEKTYWNOŚĆ

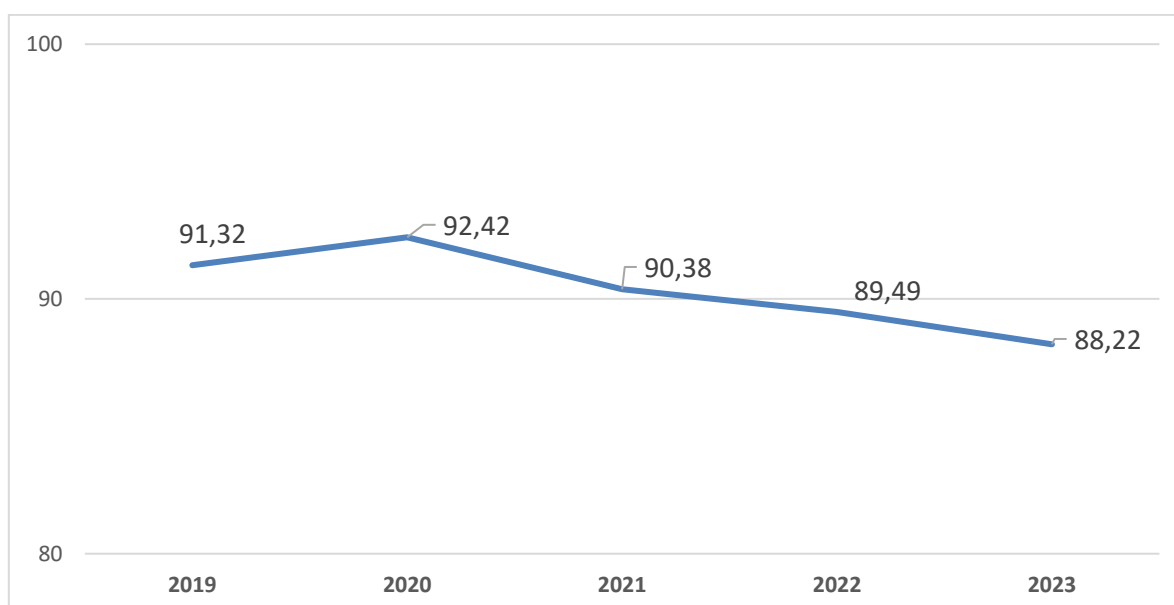
CZYTELNICY

Liczba użytkowników zarejestrowanych w bibliotekach publicznych województwa była porównywalna w stosunku do roku poprzedniego i wyniosła 174 798. Z kolei liczba osób aktywnie wypożyczających zbiory wyniosła 154 210. W ten sposób wskaźnik czytelnictwa w regionie wyniósł w 2023 r. 11,32%.

Co ciekawe, od kilku już lat można zauważyć stopniowe zmiany w relacjach pomiędzy grupą użytkowników i aktywnych czytelników. W ogólnej liczbie osób odwiedzających biblioteki w regionie maleje bowiem odsetek tych, którzy wypożyczają zbiory na zewnątrz. Powiększa się natomiast grupa zarejestrowanych użytkowników, którzy korzystają z różnych usług bibliotek (zob. wykres nr 4).

Wykres nr 4

Czytelnicy w ogólnej liczbie użytkowników w latach 2019-2023
(wartości w ujęciu %)

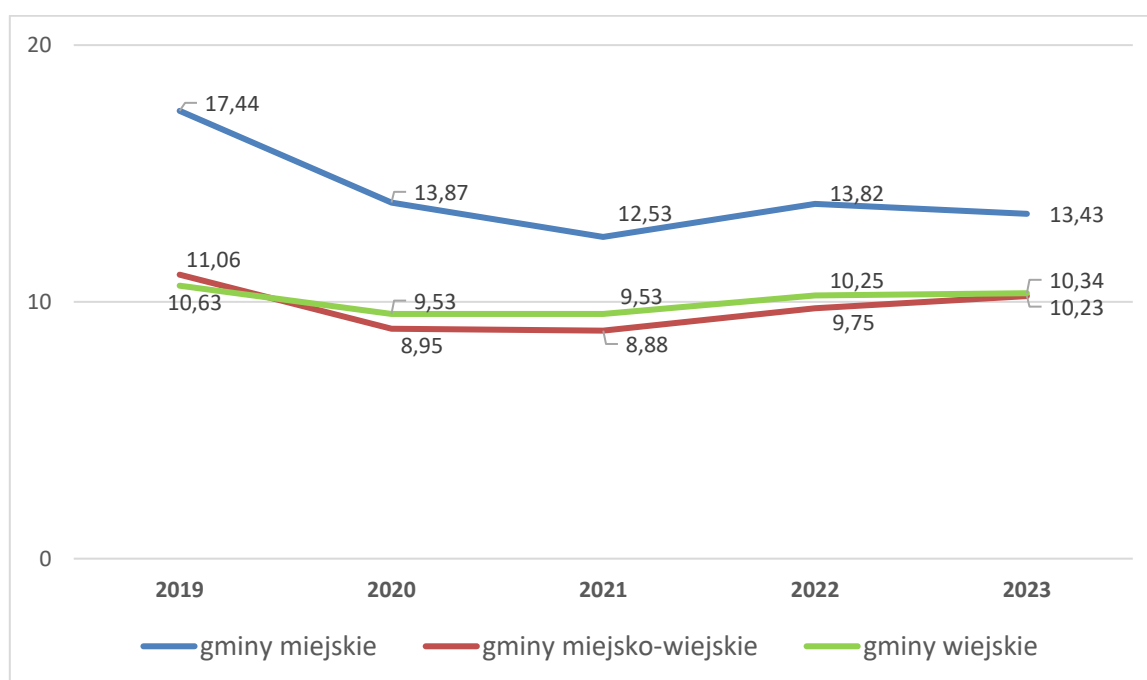
W analizowanym okresie 46 bibliotek mogło pochwalić się wynikami czytelnictwa lepszymi od średniej wojewódzkiej. Wśród najlepszych placówek (uzyskany wskaźnik

powyżej 18%) odnotowano 6 zlokalizowanych na terenach gmin wiejskich: Lelkowo, Pozezdrze, Milejewo, Gronowo Elbląskie, Dąbrówno, Świątki oraz jedną, reprezentującą gminy miejskie: Nowe Miasto Lubawskie. Najwyższy wskaźnik czytelnictwa na terenie województwa odnotowano w 2023 r. w gminie Świątki (26,61%). Równocześnie 70 gmin uzyskało wskaźnik poniżej średniej wojewódzkiej, w tym 9 poniżej 5%. Wśród gmin wiejskich były to: Grunwald, Bartoszyce, Ełk, Sorkwity, Kolno, Świątajno w pow. oleckim. Znalazły się w tej grupie również dwie gminy miejsko-wiejskie – Barczewo i Frombork. Minimalny wskaźnik w skali regionu wyniósł 3,27% i odnotowany został w gminie Grunwald.

W skali całego województwa wyniki czytelnictwa od lat powiązane są z typem miejscowości (zob. wykres nr 5). Najwięcej czytelników rejestrowanych było w gminach miejskich – w 2023 r. wartość średnia czytelnictwa wyniosła tam 13,43%, w gminach miejsko-wiejskich 10,23%, natomiast w gminach wiejskich 10,14%. Co więcej, czytelnicy z gmin miejskich stanowią 52,06% ogółu czytelników w województwie, z gmin miejsko-wiejskich 23,72%, a z wiejskich 24,22%.

Wykres nr 5

Czytelnictwo na terenie różnych typów gmin w województwie warmińsko-mazurskim w latach 2019-2023 (w %)

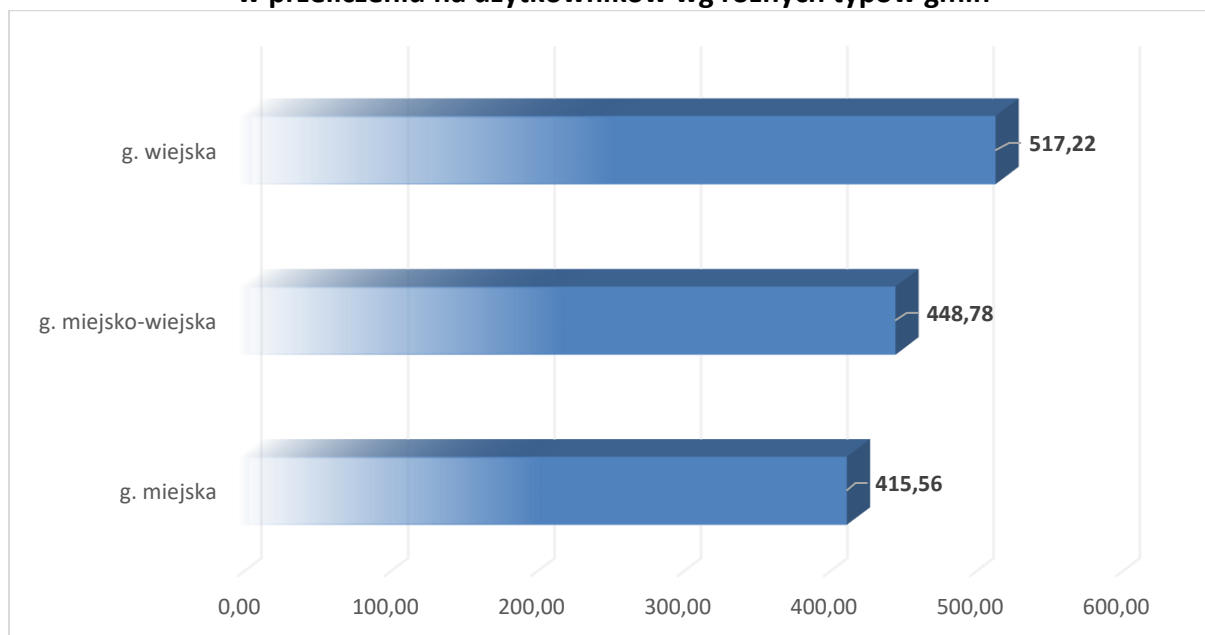

W gminach miejskich województwa warmińsko-mazurskiego przeznacza się największe nakłady na działalność bibliotek. W 2023 r. środki te w przeliczeniu na jednego mieszkańca wyniosły 66,34 zł. Dla porównania, w gminach miejsko-wiejskich było to 48,57 zł, natomiast w gminach wiejskich 51,62 zł.

Równocześnie, ze względu na większą liczbę użytkowników bibliotek w miastach, koszty działalności zlokalizowanych tam placówek są niższe w porównaniu do placówek zlokalizowanych na terenach gmin wiejskich. Wskazuje na to przeliczenie wydatków na każdą osobę korzystającą z usług bibliotecznych (zob. wykres nr 6).

Wykres nr 6

Wydatki bibliotek w województwie warmińsko-mazurskim w 2023 r. w przeliczeniu na użytkowników wg różnych typów gmin

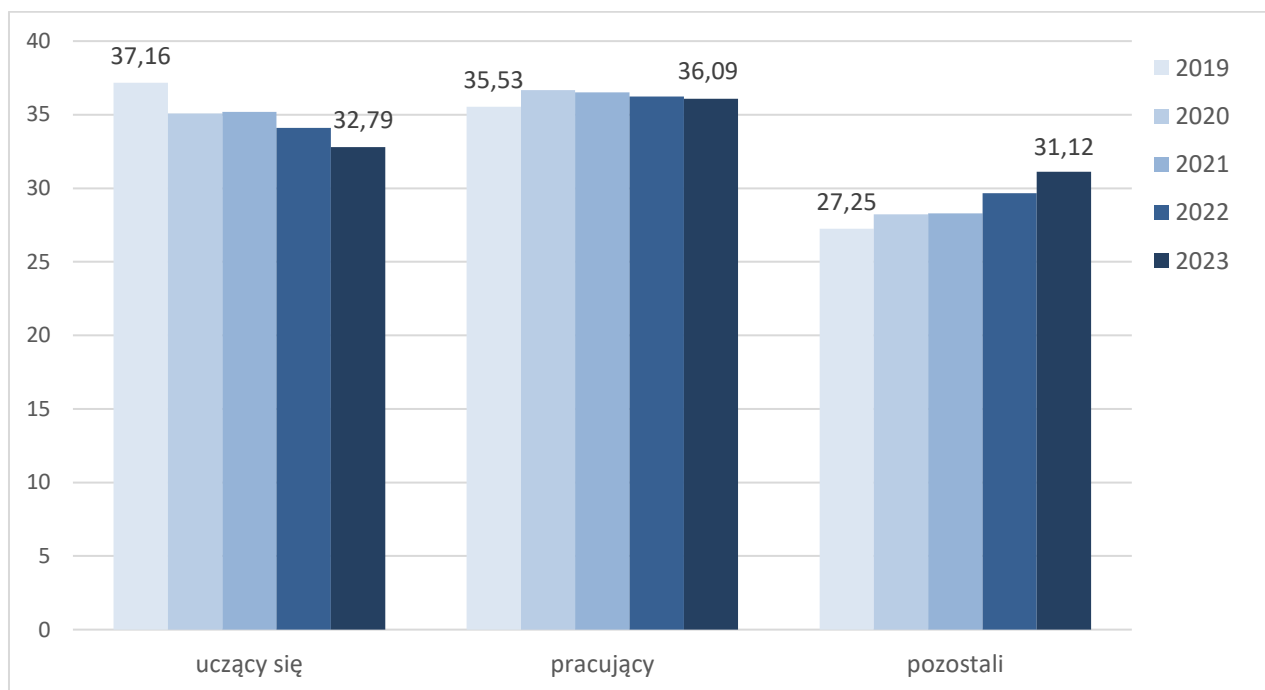

Postępujący z roku na rok wzrost ogólnych kosztów działalności instytucji publicznych dotyczy także bibliotek. W efekcie średni koszt obsługi pojedynczego użytkownika w placówkach na terenie województwa warmińsko-mazurskiego w 2023 r. był o 17,73% wyższy w stosunku do roku poprzedniego i wyniósł 446,2 zł.

Omawiany rok był też kolejnym z rzędu, w którym pogłębiały się zmiany w obrębie grup czytelników wyodrębnionych ze względu na wykonywane zajęcie. Obserwowana w bibliotekach tendencja związana była ze stopniowym spadkiem liczby osób uczących się (z 37,16% w 2019 r. do 32,79% w roku 2023), na rzecz kategorii „pozostali” (z 27,25% do 31,12%), głównie reprezentowanej przez osoby w wieku poprodukcyjnym. W tym samym czasie liczba osób pracujących ulegała niewielkim zmianom (z 35,53% w 2019 r. do 36,09% w 2023 r.). Szczegółowe dane na ten temat zaprezentowano na wykresie nr 7.

Wykres nr 7

Czytelnicy w województwie warmińsko-mazurskim wg zajęcia w latach 2019-2023 (wartości w ujęciu %)

AKTYWNOŚĆ I UDOSTĘPNIANIE ZBIORÓW BIBLIOTECZNYCH

W 2023 r. liczba odwiedzin w bibliotekach regionu wyniosła 2 247 883 i pozostawała na poziomie zbliżonym do roku poprzedniego (-0,12%). W strukturze odwiedzin 29,15% stanowiły te związane z wykorzystaniem zbiorów i usług na miejscu w bibliotece. W pozostałych przypadkach (70,85%) wiązały się z wypożyczeniami zbiorów na zewnątrz.

W skali całego województwa wskaźnik odwiedzin w przeliczeniu na jednego mieszkańca wyniósł 1,65 i był wyższy w stosunku do roku poprzedniego o 0,01, pomimo mniejszej ogólnej liczby wizyt w bibliotekach. Było to spowodowane równoczesnym zmniejszeniem się liczby ludności regionu, która stanowiła w tym przypadku punkt odniesienia. Z kolei ten sam wskaźnik wyliczony dla odwiedzin bibliotecznych stron internetowych wyniósł 3,05 (+0,45).

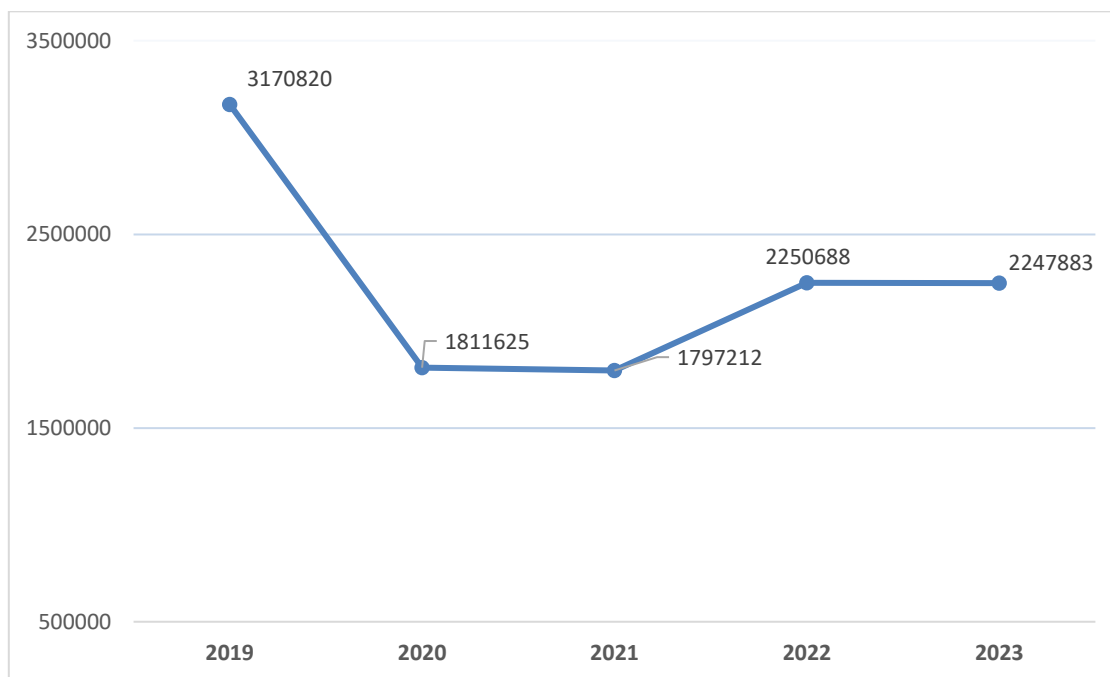
W tym czasie biblioteki udostępniły 3 908 027 j. ew. zbiorów fizycznych (-1,52%) – 22,36 w przeliczeniu na każdego użytkownika i 2,87 w przeliczeniu na każdego mieszkańca województwa (-0,03).

Najwyższy wskaźnik wypożyczeń w przeliczeniu na mieszkańca odnotowano w gminach: Jedwabno (6,45), Węgorzewo (5,24), Mikołajki (5,22), Świątki (5,19),

Małdyty (5,13), Olsztyn (5,11), Lubawa – gmina wiejska (5,07), Kruklanki (5,04). W gminach miejskich wskaźnik ten wyniósł 3,37, w gminach miejsko-wiejskich 2,4, a w gminach wiejskich 2,36.

Wykres nr 8

Liczba odwiedzin w bibliotekach w skali województwa w latach 2019-2023

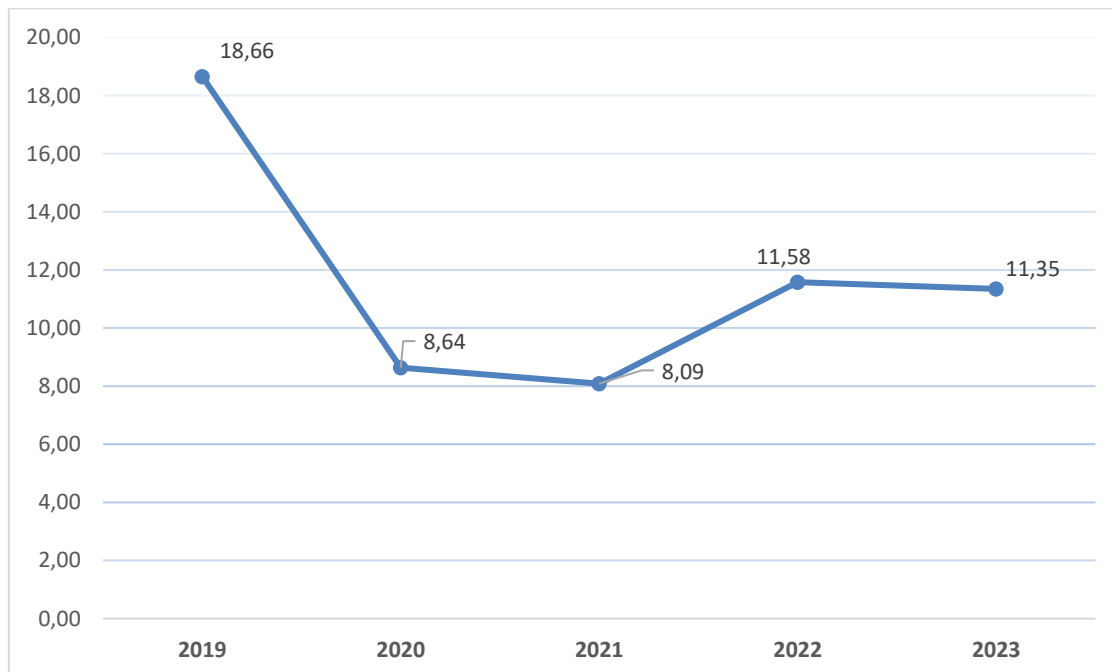

W minionym roku uzyskano nieco słabsze wyniki zarówno w kategorii wypożyczeń zbiorów na zewnątrz (-1,26%), jak i wypożyczeń na miejscu w bibliotece (-3,47%). Wartości liczbowe wyniosły odpowiednio: 3 464 438 i 443 589 j. ew.

Niezależnie od osiągniętych wyników w tym konkretnym roku, na uwagę zasługują zmieniające się proporcje pomiędzy obydwoma typami wypożyczeń. Jeszcze w 2019 r. wypożyczenia na miejscu stanowiły niemal 19% wszystkich wypożyczeń. Następnie spadły w okresie pandemii do ok. 8%, a po jej zakończeniu nie wróciły już na poprzednią pozycję, sytuując się na poziomie 11% (szczegółowe dane na ten temat zaprezentowano na wykresie nr 9). Towarzyszy temu obserwowane od lat zjawisko stopniowego zmniejszania się liczby użytkowników w czytelnich, a zwłaszcza wykorzystania księgozbioru podręcznego. Reagując na tę sytuację biblioteki ograniczają np. liczbę kupowanych czasopism do czyteln i/lub podejmują decyzje o przeznaczaniu niewykorzystywanych powierzchni na inne formy działalności, np. na spotkania grup zainteresowań (m.in. w MBP w Morągu, MBP w Działdowie i MBP w Ostródzie, MBP w Nowym Mieście Lubawskim).

Wykres nr 9

Wykorzystanie zbiorów na miejscu w bibliotece jako procent ogółu wypożyczeń w latach 2019-2023

Mieszkańcy 90 gmin (ponad 75,63% ogółu) mogli też korzystać w swoich bibliotekach ze zbiorów specjalnych. Liczba wypożyczeń w tej kategorii wyniosła 150 597 (-7,68%).

Wiele z tych instytucji oferowało też użytkownikom kody dostępu do e-zbiorów (e-booków, audiobooków, synchrobooków) znajdujących się w zasobach komercyjnych platform internetowych. W 2023 r. w organizowanych przez WBP 4 różnych konsorcjach, mających na celu wspólny zakup takich kodów, znalazło się 81 bibliotek (68,07%).

W całym analizowanym okresie pracownicy bibliotek udzielili też 395 889 informacji (-8,96% w stosunku do roku poprzedniego).

WYKORZYSTANIE INNYCH USŁUG BIBLIOTECZNYCH

W 2023 r. wszystkie placówki zorganizowały w swoich miejscowościach 11 016 różnego rodzaju wydarzeń skierowanych do mieszkańców (+709). Wzięło w nich udział 299 617 osób (+8 819). Równocześnie bibliotekarze przeprowadzali regularne szkolenia dla użytkowników, w których wzięło udział 20 721 (-659). Oprócz tego organizowali zajęcia edukacyjne (kursy komputerowe i językowe, odczyty, spotkania kół zainteresowań, warsztaty z różnych dziedzin, itd.). Z tą ofertą biblioteki dotarły do 124 126 osób (+33 316).

POTENCJAŁ I ROZWÓJ

USŁUGI SIECIOWE I INTERAKTYWNE

Jednym ze sposobów, który pozwalał bibliotekom w okresie pandemii zapewniać czytelnikom nieprzerwany dostęp do literatury z różnych dziedzin było oferowanie im kodów dostępu do komercyjnych platform internetowych zawierających e-zbiory (e-booki, audiobooki, synchrobooki, podcasty). To, co jeszcze kilka lat wcześniej pojawiło się w bibliotekach jako eksperyment, polegający na testowaniu nowych, elektronicznych usług, po 2020 r. zaczęło stawać się standardem działalności. W 2023 r. 68,07% bibliotek w regionie oferowało swoim użytkownikom dostęp do zasobów serwisów IBUK Libra, Legimi, Empik Go, Audioteka czy Ebookpoint.

I-buki dla bibliotek

W 2023 r. Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Olsztynie po raz jedenasty koordynowała utworzenie konsorcjum IBUK Libra. W skład konsorcjum weszło 12 bibliotek, w tym 2 biblioteki gminne, 2 miejsko-gminne i 8 miejskich. Biblioteki te wspólnie oferowały swoim użytkownikom dostęp do Warmińsko-Mazurskiego Zasobu Bibliotecznego, na który złożyło się ponad 3 tys. publikacji głównie naukowych i popularnonaukowych.

Kontynuowano także współpracę z firmą Legimi w zakresie udostępniania użytkownikom bibliotek na terenie województwa ponad 250 tysięcy e-booków, audiobooków i synchrobooków. W roku sprawozdawczym 66 instytucji z regionu weszło do konsorcjum Legimi dzięki czemu czytelnicy otrzymali dostęp m.in. do najnowszej literatury beletrystycznej, reportaży i podręczników do nauki języków obcych.

Trzeci rok z rzędu kontynuowano umowę z firmą Platon na dostęp do e-zbiorów zgromadzonych na platformie Empik Go (ponad 190 tysięcy audiobooków, e-booków i podcastów). W skład tego konsorcjum weszło 41 bibliotek.

Po raz drugi utworzono konsorcjum bibliotek na rzecz uzyskania dostępu do usługi Audioteiki (ponad 12 tysięcy audiobooków). Na poszerzenie swojej oferty o e-zasoby tej platformy zdecydowało się 15 placówek.

Biblioteki cyfrowe

W województwie warmińsko-mazurskim w 2023 roku tworzone były następujące biblioteki cyfrowe:

- ◆ **Elbląska Biblioteka Cyfrowa (EBC)** – utworzona w 2008 r., w swoich zasobach posiada m.in. elektroniczne wersje inkunabułów, rękopisów i starodruków, grafik, zbiorów kartograficznych, czasopism, XIX-wiecznych książek nowożytnych oraz wystaw prezentujących kolekcje z zasobów Biblioteki Elbląskiej, w tym z Narodowego Zasobu Bibliotecznego. Na koniec 2023 r. cyfrowa kolekcja liczyła 69 891 publikacji (+497). Przez cały rok odnotowano 1 314 685 wyświetleń poszczególnych obiektów. Kolekcję uzupełnia Elbląski Wortal Historyczny – baza gromadząca artykuły z opracowaniami publikacji z biblioteki cyfrowej, a także prace specjalistów i pasjonatów historii dotyczące osób, miejsc i zdarzeń mających związek z historią Elbląga.
- ◆ **Iławska Biblioteka Cyfrowa (IBC)** – od 2008 r. prezentuje materiały cyfrowe dotyczące powiatu iławskiego w ramach trzech kolekcji tematycznych: artykuły z czasopism ogólnokrajowych (cyfrowe kopie artykułów dotyczących powiatu iławskiego), artykuły z czasopism regionalnych (cyfrowe kopie artykułów z czasopism opublikowanych po 2006 r.) oraz regionalia (cyfrowe wersje książek, zbiorów kartograficznych, dokumentów życia społecznego i regionalne wydawnictwa ciągłe wydane po 1945 r. obejmujące wszystkie dziedziny i aspekty życia społeczno-kulturalnego powiatu iławskiego). W 2023 r. Iławska Biblioteka Cyfrowa dysponowała kolekcją 12 951 (+2 093) publikacji i dokumentów. Liczba udostępnień poszczególnych obiektów w ciągu roku wyniosła 210 154. Od 2015 r. MBP w Iławie kontynuuje również prace związane z tworzeniem Iławskiej Kroniki Cyfrowej. Jej celem jest prezentowanie w Internecie kulturowego dziedzictwa Iławy i regionu, wspieranie działalności dydaktycznej i edukacyjnej oraz publikowanie dorobku naukowego poświęconego tej tematyce. W Kronice w formie cyfrowej prezentowane są zbiory fotografii, wspomnienia, nagrane relacje oraz dokumenty życia społecznego.

- ◆ **Warmińsko-Mazurska Biblioteka Cyfrowa (WMBC)** – utworzona w 2015 r. przez Wojewódzką Bibliotekę Publiczną w Olsztynie. Za jej pośrednictwem w sieci prezentowane są książki, czasopisma, fotografie, pocztówki, mapy, druki ulotne. Materiały w większości tematycznie związane są z Warmią i Mazurami, jednak nie ograniczają się wyłącznie do tego regionu – zawierają zbiory od współczesnych do tych sięgających XVI wieku. Obecnie WMBC współtworzona jest przez 17 różnych instytucji – członków klastra WMBC. Pod koniec 2021 r. przygotowane zostało narzędzie do rejestrowania statystyki wykorzystania zasobów cyfrowych dla poszczególnych kolekcji i podkolekcji, które umożliwia ocenę aktywności na stronie WMBC z perspektywy publikacji poszczególnych instytucji. W całej WMBC liczba publikacji na koniec 2023 r. wynosiła 14 311 (+511), liczba wyświetlonych obiektów 208 457, a liczba odwiedzających 914 025.
- ◆ **Giżyckie Archiwum Cyfrowe (GAC)** utworzone zostało przez MBP w Giżycku w kwietniu 2017 r. Podstawowym zadaniem GAC jest digitalizacja, opracowanie i udostępnianie w Internecie cyfrowych kopii materiałów archiwalnych związanych z przeszłością regionu giżyckiego. Z końcem 2023 r. zbiory Archiwum obejmowały 14 193 fotografii oraz dokumentów, a liczba udostępnień poszczególnych obiektów wyniosła 103 757. W tym roku zakończono też prace remontowe budynku specjalnie przeznaczonego na Giżyckie Archiwum Cyfrowe.

Otwarty System Archiwizacji (OSA)

OSA to darmowa aplikacja do wyszukiwania, opisywania oraz udostępniania zbiorów archiwalnych, stworzona z myślą o archiwach społecznych. System został stworzony przez Fundację Ośrodka KARTA, która prowadzi jedno z największych w Polsce archiwów społecznych. Od 2012 Ośrodek KARTA zajmował się wspieraniem oddolnego ruchu dokumentowania historii. Badania Ośrodka wykazały, że niewiele archiwów społecznych opisywało wówczas zbiory w profesjonalnych bazach danych. Archiwa te potrzebowały programu do rejestrowania zbiorów, stworzonego z myślą o osobach bez wiedzy archiwistycznej. Z drugiej strony – naukowcy, dziennikarze, edukatorzy zainteresowani zbiorami archiwów społecznych, potrzebowali jednego miejsca, w którym byłyby one prezentowane i łatwe do przeszukiwania. W odpowiedzi na te dwie potrzeby powstał Otwarty System Archiwizacji, który od 1 lutego 2020 roku jest zarządzany i rozwijany przez Centrum Archiwistyki Społecznej – nową instytucję kultury, współprowadzoną przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz Fundację Ośrodka KARTA. W 2023 r. siedem bibliotek z województwa warmińsko-mazurskiego digitalizowało i zamieszczało na stronie internetowej <https://osa.archiwa.org> materiały historyczne dotyczące obszaru, na terenie którego są zlokalizowane (MBP w Bartoszczach, MBP w Braniewie, MBP w Morągu, MBP w Nowym Mieście Lubawskim, GCK Nowe Miasto Lubawskie z/s w Mszanowie – filia

w Jamielniku, MBP w Ostródzie, MBP w Reszlu). Kolekcje bibliotek z regionu zawierają 4 958 dokumentów (m.in. fotografie, dokumenty osobiste, pamiątki, kroniki).

Academica

Cyfrowa Wypożyczalnia Publikacji Naukowych Academica umożliwia nieodpłatne korzystanie ze zbiorów cyfrowych Biblioteki Narodowej. Użytkownicy bibliotek w całym kraju mają możliwość dostępu do ponad 3,7 miliona publikacji ze wszystkich dziedzin wiedzy, również najnowszych, objętych ochroną prawa autorskiego. W 2023 r. 106 bibliotek województwa warmińsko-mazurskiego (89,1%) dysponowało 134 portalami z dostępem do pełnotekstowej bazy Academica. Od 2021 r. posiadanie Cyfrowej Wypożyczalni jest warunkiem ubiegania się o dofinansowanie ze środków MKiDN w ramach Narodowego Programu Rozwoju Czytelnictwa 2.0 na lata 2021-2025 Priorytet 1 Zakup i zdalny dostęp do nowości wydawniczych.

PODNOŻENIE KOMPETENCJI PRACOWNIKÓW

W 2023 r. we wszystkich placówkach bibliotecznych regionu zatrudnionych było 648 pracowników merytorycznych. Osoby z kwalifikacjami bibliotekarskimi stanowiły w tej grupie 72,69% ogółu. Niezależnie od wykształcenia, bibliotekarki i bibliotekarze często uczestniczyli w procesie dokształcania. W roku sprawozdawczym 77,47% spośród nich wzięło udział w różnego rodzaju szkoleniach. Skalę zjawiska ukazują dane zbiorcze z działalności bibliotek, które informują o udziale w 2 211 szkoleniach oraz o łącznym wymiarze czasu 9 657 godz.

W samej tylko Bibliotece Wojewódzkiej w Olsztynie przeprowadzono 58 szkoleń, w których udział wzięło 1 000 osób. Część z tych szkoleń (36,21%) zorganizowana została w formie on-line. W ten sposób zrealizowano m.in. Konferencję „Wykorzystanie i potencjał zasobów cyfrowych”, spotkania i szkolenia dla moderatorów DKK, spotkania w ramach Akredytacji Erasmus+, projektu „Synergia sieci”, konsultacje dotyczące gromadzenia i opracowania zbiorów bibliotecznych, szkolenia dotyczące nowych technologii czy projektów realizowanych w bibliotece. Relacjonowano w ten sposób także galę wręczenia Literackiej Nagrody Warmii i Mazur „Wawrzyn”. Uczestnikami poszczególnych wydarzeń byli pracownicy bibliotek publicznych – kadra kierownicza oraz inni pracownicy merytoryczni, w tym szczególnie pracownicy filii bibliotecznych. Równocześnie niemal 45% zorganizowanych w tym czasie szkoleń przeprowadzonych zostało przez etatowych pracowników WBP. Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Olsztynie wpisana jest do rejestru instytucji szkoleniowych pod numerem ewidencyjnym: 2.28/00074/2007, który prowadzi Wojewódzki Urząd Pracy w Olsztynie.

Pracownicy poszczególnych placówek w regionie podnosili swoje kwalifikacje także dzięki różnym formom doskonalenia zawodowego oferowanym przez biblioteki powiatowe oraz biblioteki pełniące zadania powiatowe. W 2023 r. zorganizowano w ten sposób szkolenia w: Braniewie, Działdowie, Gołdapi, Iławie, Lidzbarku Warmińskim, Mrągowie, Olecku, Szczytnie.

Tematyka tych szkoleń dotyczyła m.in. nowych pomysłów na działania w bibliotece i pracę z różnymi grupami użytkowników, wolontariatu w bibliotece, pozyskiwania środków zewnętrznych na działania kulturalne i edukacyjne, wykorzystania nowych technologii oraz narzędzi w codziennej pracy bibliotekarza, ale również komunikacji w zespołach czy dbałości o dobrostan pracowników. Niektóre biblioteki pełniące funkcje powiatowe w ramach doskonalenia zawodowego pracowników organizowały również wyjazdy studyjne. W 2023 r. zorganizowały je biblioteki miejskie w Bartoszych, Braniewie, Lidzbarku Warmińskim oraz Szczytnie.

BIBLIOTEKI JAKO MIEJSCA AKTYWNOŚCI RÓŻNYCH GRUP UŻYTKOWNIKÓW I PARTYCYPACJI SPOŁECZNEJ

Biblioteki publiczne województwa warmińsko-mazurskiego gromadzą wokół siebie nie tylko osoby korzystające z tradycyjnych form działalności tych instytucji, takich jak wypożyczanie zbiorów czy korzystanie z czytelni, ale są również miejscem spotkań różnorodnych grup zainteresowań. Publiczność skupiona wokół bibliotek to osoby wywodzące się ze wszystkich kategorii wiekowych i zawodowych, a także osoby ze szczególnymi potrzebami. Biblioteki zapewniają im, oprócz bogatej oferty edukacyjno-kulturalnej, przestrzeń do różnego rodzaju aktywności.

Podobnie jak w latach poprzednich, najaktywniejszą grupę miłośników książek skupiały **Dyskusyjne Kluby Książki**. W 2023 r. na terenie województwa warmińsko-mazurskiego działały 133 kluby (81 dla dorosłych i 52 dla dzieci i młodzieży). Ich działalność była koordynowana na poziomie regionu przez WBP w Olsztynie. W ramach realizacji tego projektu zorganizowano 43 spotkania autorskie, 4 webinaria online dla moderatorów DKK, 9 szkoleń, XV Wojewódzki Zlot Moderatorów DKK oraz konferencję „Kalejdoskop literacki”. We wszystkich wydarzeniach wzięło udział 10 237 osób.

Poza klubami, organizowanymi przy bibliotekach w ramach projektu DKK, w placówkach regionu funkcjonowały również alternatywne **kluby i inicjatywy czytelnicze**. Zaliczyć do nich można: Klub Czytelniczy w GBP w Barcianach, Klub Książkowych Pasjonatów w MBP w Bartoszych, Klub Czytających Rodzin w MBP w Giżycku, Klub Miłośników Książek w GBP w Lelkowie w filii w Zagaje, Klub Miłośników Literatury MGBP w Lidzbarku, Rodzinny

Klub Czytelniczy CBK w Orzyszu, Biblioteczne Spotkania Literackie w MBP w Biskupcu, Klub Bajeczek w MBP w Braniewie, Klub Dojrzałego Czytelnika, Klub Książkowych Ludków oraz „Stacyjka” w Bibliotece Elbląskiej, Klub Literacki w MBP w Morągu, Mikołajski Klub Poezji w BPMiG Mikołajkach, Klub Czytelniczy „Mola Książkowego” w GBP w Świątkach, cykliczne „Spotkania z książką” w GBP w Lasecznie.

Większość bibliotek ma w swojej ofercie różnego typu **zajęcia dla najmłodszych**, poczynając od gier i zabaw edukacyjnych, literackich czy plastycznych po zorganizowane zajęcia tematyczne i lekcje biblioteczne. Specjalne kluby malucha (w tym Kluby Małego Czytelnika, Kluby Mam i Malucha) zorganizowane zostały w MBP w Bartoszycach, MGBP w Białej Piskiej, MBP w Działdowie, BPG w Godkowie, MBP w Iławie, GBP w Iłowie-Osadzie, MGBP w Lidzbarku, MBP w Lubawie, GBP w Łukcie, BP w Pasłęku, MBP w Reszlu, GBP w Rozogach, RPEKiT w Rynie, BP w Sępólnie, GBP w Lipowcu, MBP w Szczytnie, GBP w Świątkach. W BPMiG w Mikołajkach najmłodsi spotykali się w ramach Klubu Motyli Książkowych, natomiast w BPG w Ełku w ramach Klubiku Dziecięcego „Moliki Książkowe”.

Na specjalne zajęcia i aktywności dla dzieci, również wraz z rodzicami, przeznaczają się w bibliotekach publicznych specjalny czas i przestrzeń. Przykładem mogą być „Spotkania pod literką” (MBP w Szczytnie), „Poranki czytelnicze” (MBP w Kętrzynie), „W bibliotece z mamą” (CKiBM w Ornecie) czy zajęcia kreatywne organizowane w różne dni tygodnia (GBP w Biskupcu, GCKB w Dąbrównie, GBP w Wielbarku, GCK w Łelkowie). Część tych zajęć organizuje się specjalnie w soboty. Są to np. „Bajeczne soboty w bibliotece” (MGBP w Białej Piskiej), „Magiczne soboty” (MBP w Działdowie), „Sobotnie poranki w bibliotece” (MGBP w Węgorzewie). W MGBP w Korszach powstała specjalna Grupa Zabawowa, w MBP w Lidzbarku Warmińskim „Bajkowy zakątek”, natomiast w GBP w Świątkach organizowano rodzinne rajdy rowerowe „Tędy i Owędy”. W Polanie Kultury – CBK w Orzyszu działa Uniwersytet Dziecięcy, w ramach którego różnorodne zajęcia dla dzieci prowadzone są przez wykładowców Wyższej Szkoły Gospodarki w Bydgoszczy.

Dla dzieci oraz starszych odbiorców w ciągu roku przygotowują zajęcia z zakresu **edukacji cyfrowej**. Pojawiły się tutaj różnorodne formy programowania (GBP w Budrach, MBP w Działdowie, BP w Gołdapi, MBP w Giżycku, MGBP w Nidzicy, CBK w Orzyszu, MBP w Reszlu GBP w Srokowie, GBP w Świątkach), kodowania (MGBP w Białej Piskiej, BCKG Działdowo, MBP w Działdowie, MGBP w Korszach, MBP w Giżycku, MGBP w Lidzbarku, MGBP w Nidzicy, CBK w Orzyszu, MBP w Pasymiu, MBP w Reszlu, RPEKiT w Rynie, BCKiKG Stare Juchy), robotyki (MBP w Iławie, MGBP w Lidzbarku, BCKiKG Stare Juchy, GBP w Lipowcu), projektowania graficznego z wykorzystaniem aplikacji cyfrowych (MGBP w Lidzbarku, MBP w Reszlu, MBP w Działdowie), zajęcia z bezpieczeństwa w Sieci (MBP w Działdowie, MGBP w Korszach, MBP w Reszlu) mediów społecznościowych (MBP w Jezioranach, CKiBM w Ornecie, WBP w Olsztynie), zastosowania technologii rzeczywistości wirtualnej (MBP w Iławie, MGBP w Lidzbarku, WBP w Olsztynie,

MBP w Reszlu), projektowania druku 3D (MBP w Działdowie, MGBP w Lidzbarku), tworzenia i edycji materiałów filmowych (WBP w Olsztynie).

Z kolei dorośli w tym samym obszarze mogli liczyć na dopasowaną do swoich potrzeb ofertę kursów komputerowych (CKB w Barczewie, MBP w Braniewie, MBP w Działdowie, MBP w Giżycku, BP w Gołdapi, GBP w Markusach, MBP w Morągu, BPG Mrągowo, MBP w Nowym Mieście Lubawskim, MBP w Olsztynie, MBP w Olsztynku, BP w Pastęku, MGBP w Pisz, MBP w Reszlu, MGBP w Zalewie), indywidualne konsultacje dotyczące radzenia sobie ze sprzętem i oprogramowaniem komputerowym (GBP w Wilkasach, MBP w Jezioranach, BPG Lidzbark Warmiński z siedzibą w Kraszewie, BPG Lubawa, BP w Gwiżdżinach, CKiBM w Ornecie, GBP w Srokowie, GBP w Świątkach) oraz urządzeniami mobilnymi (MBP w Jezioranach, MBP w Lidzbarku Warmińskim, BP w Gwiżdżinach, WBP w Olsztynie, CKiBM w Ornecie).

Ciekawym aspektem działalności bibliotek publicznych województwa warmińsko-mazurskiego było organizowanie zajęć z zakresu **edukacji językowej**. Zajęcia takie odbywały się w 10 różnych gminach (m.in. GBP w Biskupcu, MBP w Biskupcu, GBP w Działdowie, Bibliotece Elbląskiej, MBP w Nowym Mieście Lubawskim, MBP i WBP w Olsztynie, MGBP w Rucianem-Nidzie, BPG Rychliki, BPG Stawiguda, MGBP w Zalewie). Oferta skierowana była do różnych grup wiekowych i z reguły dotyczyła języka angielskiego. W MBP w Iławie, MBP w Reszlu, BP w Gołdapi i WBP w Olsztynie organizowane były również zajęcia z języka polskiego dla uchodźców z Ukrainy.

W ramach codziennej działalności, biblioteki często organizowały spotkania, lekcje i wykłady z zakresu **edukacji regionalnej**. Były to zajęcia dotyczące np. historii miejscowości (np. BP w Bisztyнку, GCK w Dubeninkach, MBP w Działdowie, MPBP w Olecku, BP w Pastęku), historii regionu i lokalnej społeczności (GBP w Baniach Mazurskich, MBP w Braniewie, BP w Gołdapi, GBP w Lasecznie, CBKP w Kętrzynie, MBP w Lidzbarku Warmińskim, BPG Lubawa, BP w Gwiżdżinach filia w Jamielniku, MBP w Olsztynie, Bibliotece Multimedialnej Powiatu Ostródzkiego „Przystań z Kulturą”, MBP w Reszlu, GBP w Świątkach, MGBP w Węgorzewie). Zdarzały się także warsztaty z kuchni regionalnej (MGBP w Rucianem-Nidzie, GBP w Świątkach, WBP w Olsztynie), spotkania na temat zwyczajów i tradycji ziemi kętrzyńskiej (CBKB w Kętrzynie), konkursy gwary lokalnej (CKB w Gietrzwałdzie, MBP w Nowym Mieście Lubawskim), wystawy historyczne (MBP w Braniewie, MBP w Giżycku, BP w Gołdapi, Biblioteka Elbląska, OK w Miłkach, MBP w Morągu, BP w Pastęku, GBP w Sorkwytach, MGBP w Węgorzewie). Tematy regionalne często przeplatają się z historycznymi. A te skupiają wielu pasjonatów, którzy są obecni również w bibliotekach. Stąd działalność klubów i kół miłośników historii m.in. w GBP w Świątkach i BP w Gwiżdżinach filii w Jamielniku.

W 2023 r. biblioteki publiczne w regionie kontynuowały liczne projekty z zakresu **edukacji kulturalnej**. Jednym z przedsięwzięć, które od lat zyskuje na popularności, jest

organizowanie spektakli i wydarzeń teatralnych. W tym okresie w 11 bibliotekach gościł ze swoimi przedstawieniami „Teatr przy stoliku” prowadzony przez olsztyński Teatr im. Stefana Jaracza. GBP w Kiwicach i MBP w Braniewie zaprosiły swoich mieszkańców na spektakle w wykonaniu krakowskiego Teatru Edukacji i Profilaktyki „Maska”, a GBP w Baniach Mazurskich – Studia Teatralnego KRAK-ART. MBP w Olsztynie zaproponowała spotkanie z japońskim teatrem ilustracji, natomiast GBP w Dźwierzutach z Teatrem Form Niezależnych Korzunowicz. W bibliotekach spotykają się także lokalne grupy teatralne. W BP w Bisztynku w Filii Sątopy-Samulewo była to grupa „AMATorzy”, w Bibliotece Powiatowej w Ostródzie - Teatr Stolikowy „Przystań z Kulturą”, w CKB w Barczewie „Teatr Poruszeń”, a w GBP w Rychlikach w filii w Jelonkach – Wirtualny Teatr Historii „Niepodległa”. W bibliotekach organizowane są też warsztaty i zajęcia teatralne. W minionym roku organizowano je m.in. w MPBP w Olecku, MGBP w Rucianem-Nidzie, GBP w Rybnie, GOK w Janowie.

W kilku bibliotekach spotykają się również miłośnicy **filmu** – np. MBP w Giżycku (spotkania pod hasłem „Literatura i film”), BPG Gronowo Elbląskie (klub miłośników kina i teatru), GBP w Łukcie (Dyskusyjny Klub Filmowy „Kino i kolor”), MBP w Morągu (Klub Filmowy „Movie się”), MBP w Ostródzie (Dobry Klub Filmowy).

Biblioteki prowadzą także **galerie sztuki**, m.in. w MBP w Kętrzynie, MBP w Morągu, MB w Pieniężnie, WBP w Olsztynie (Galeria Stary Ratusz).

Od wielu już lat niesłabnącą popularnością cieszą się organizowane w bibliotekach **warsztaty artystyczne i rękodzielnicze**. W 2023 miało je w swojej ofercie 39 bibliotek (32,77%). Zajęcia te przybierały bardzo różne formy i różny był też ich przedmiot. Znalazły się wśród nich m.in.: warsztaty malarskie w BPG Braniewo oraz GBP w Jonkowie warsztaty rzeźbiarskie w GBP w Świątkach, warsztaty z ceramiki „Z ziemi i ognia” w MBP w Iławie, kursy szycia na maszynie, warsztaty szydełkowania i tworzenia makram (MBP w Bartoszczach, BP w Bisztynku, MGBP w Lidzbarku, BP w Gołdapi, GBP w Kalinowie). Równocześnie, osoby szczególnie zaangażowane zachęcano do uczestniczenia w zajęciach w formie bardziej zorganizowanej – w klubach rękodzieła w MBP w Działdowie i MGBP w Lidzbarku, „Klubie Kreatywnych Babeczek” w GBP w Świątkach, „Klubie Pasjonatki” i „Artgrup” w MB w Pieniężnie.

W ramach **edukacji muzycznej** w 2023 r. organizowane były warsztaty w WBP w Olsztynie oraz nauka gry na instrumentach muzycznych w GBP w Biskupcu, CBKP w Kętrzynie, GBP w Rybnie i BCliKG Stare Juchy. Mieszkańcy Gołdapi mogli też uczestniczyć w organizowanych w bibliotece cyklicznych spotkaniach poetycko-muzycznych. Przy bibliotekach spotykają się także miejscowe zespoły wokalne i instrumentalne, np. przy BP w Bisztynku (Chór Kościelny), GBP w Dźwierzutach (Zespół Śpiewaczy „Wrzosi”), BPG Godkowo (zespół „Melodie z Godkowa”), BPG Płoskinia (zespół wokalny „Honoratki”),

GBP w Rozogach (zespół ludowy „Dąbrozianie”), GBP w Rybnie (zespół wokalny „Niezapominajki” oraz Młodzieżowa Orkiestra Dęta), BClKG Stare Juchy (zespół pieśni i tańca „Palinocka”, chór „Mazury” oraz „Juchowiacy”).

W ostatnich latach coraz więcej działań organizowanych w bibliotekach związanych jest z **edukacją ekologiczną**. Prowadzone są tam warsztaty dotyczące segregacji odpadów i wtórnego wykorzystania materiałów codziennego użytku (również w ramach rękodzieła), zielarstwa i ziołolecznictwa, pojawia się plantcrossing, sadzenie drzew, konstruowanie budek lęgowych dla ptaków. Towarzyszą temu obchody Światowego Dnia Ziemi, Światowego Dnia Czystego Powietrza czy Światowego Dnia Wody. W podobne działania skierowane do różnych grup użytkowników zaangażowało się w 2023 r. ponad 40% bibliotek. Równocześnie część tych instytucji podejmowała się niełatwego zadania kształtowania postaw proekologicznych wśród okolicznych mieszkańców. O podobnych działaniach informowały m.in. MBP w Braniewie, MBP w Giżycku, MBP w Ełku, BP w Gołdapi, GOK w Janowie, GBP w Jedwabnie, GBP w Jonkowie, GBP w Kalinowie Filia w Pisanicy, MGBP w Korszach, GBP w Kozłowie, MBP w Morągu, MBP w Nowym Mieście Lubawskim, CKiBM w Ornecie, MB w Pieniężnie, MGBP w Piszcu, GBP w Srokowie, BClKG Stare Juchy, GBP w Świątkach.

W organizowane w bibliotekach działania ekologiczne często zaangażowane są różne lokalne instytucje. Przykładem może być GBP w Lasecznie, która organizuje zajęcia przy współpracy z Zespołem Parków Krajobrazowych w Jerzwałdzie i Stowarzyszeniem Dzika Łąka. W ramach tej współpracy w Siemianach organizowany jest coroczny „Wielki dzień pszczół”. Z kolei GBP w Pieckach przy współpracy z Nadleśnictwem Strzałowo i Mazurskim Parkiem Krajobrazowym od kilku już lat organizuje Noc Sów. Wśród innych przykładów wymienić można współpracę pomiędzy GBP w Rybnie i Welskim Parkiem Krajobrazowym oraz Nadleśnictwem Lidzbark oraz MGBP w Zalewie i Zespołem Parków Krajobrazowych Pojezierza Iławskiego i Wzgórz Dylewskich.

W WBP w Olsztynie realizowano w tym czasie projekt „#Zielona instytucja kultury”, którego celem była poprawa kompetencji kadry i rozwój kontaktów zagranicznych w obszarze edukacji ekologicznej.

Innym obszarem aktywności bibliotek w regionie było przygotowanie oferty dla pasjonatów **gier planszowych**. W różnych placówkach organizowano specjalne spotkania, turnieje i kluby. Działają one m.in. w Bibliotece Elbląskiej, CKB w Gietrzwałdzie, MBP w Giżycku, BP w Gołdapi, GBiCK z siedzibą w Górowie Iławeckim, SOK w Janowcu Kościelnym, GBP w Kiwitach, MGBP w Korszach, BiOKG Kruklanki, GBP w Lidzbarku Warmińskim, GBP w Łukcie, MBP w Olsztynie, BP w Pastęku, MGBP w Rucianem-Nidzie, GBP w Stawigudzie, MBP w Suszu, GBP w Lipowcu, MGBP w Węgorzewie. Dodatkowo w BCKG Działdowo, MBP w Iławie, MBP w Lidzbarku Warmińskim, Bibliotece Powiatowej w Ostródzie oraz GBP w Rybnie działają **kluby i koła szachowe**.

W bibliotekach regionu swoje miejsce mogły znaleźć także osoby zainteresowane **podróżami**. Ich zainteresowania rozwijały m.in. MBP w Bartoszczach, BP w Bisztynku, MBP w Braniewie, WBP w Olsztynie.

Biblioteki są miejscem spotkań różnych grup mieszkańców. I to tutaj często ogniskuje się życie lokalnej społeczności. Stąd w niektórych gminach przestrzenie bibliotek w 2023 r. chętnie wykorzystywane były również np. jako miejsca spotkań **Kół Gospodyń Wiejskich**. O takich spotkaniach informowali m.in. pracownicy BPG Braniewo, BCKG Działdowo, GBP w Dźwierzutach, GBP w Komorowie Żuławskim, MGBP w Korszach, GBP w Kowalach Oleckich (filia w Stożnem oraz Sokółkach), BPG Markusy, GCKB w Samborowie, GBP w Świątkach, GBP w Wilczętach. W BPG Lidzbark Warmiński z siedzibą w Kraszewie spotykała się grupa pod nazwą „Kraszewskie Kobiety”, w CKiBM w Ornecie organizowane były „Babskie pogaduchy”. W BP w Bisztynku zakończono dwuletni projekt „Koalicja na Rzecz Kultury”, w ramach którego zorganizowano m.in. spotkania międzypokoleniowe, warsztaty rękodzielnicze oraz interaktywną grę patriotyczną.

Biblioteki publiczne na co dzień współpracują także z **organizacjami pozarządowymi**. O współpracy takiej pisały w swoich sprawozdaniach m.in.: MBP w Bartoszczach (Stowarzyszenie „My Młodzi”, Stowarzyszenie Bartoszycka Grupa Literacka „Barcja”), MBP w Działdowie (Stowarzyszenie Działdowska Kuźnia Słowa), BPG Lidzbark Warmiński z siedzibą w Kraszewie (Fundacja Meraklis), BPG Mrągowo (Stowarzyszenie Miłośników Kosewa i Probarku), CKiBM w Ornecie (Stowarzyszenie „Ornecianie”). Szereg bibliotek udostępnia też swoją przestrzeń na spotkania różnych grup i organizacji. Przykładami mogą być: Biblioteka Powiatowa w Ostródzie, z której gościnności korzysta Grupa Literacka „Między Słowami”, czy też MBP w Morągu i MBP w Olsztynie, goszczące drużyny ZHP (Gromada Zuchowa Odkrywców „Strażnicy Marzeń” w Morągu i Drużyna Harcerzy „Galaxis” i „Szkwał” w Olsztynie).

Zdarza się, że działalność bibliotek wspierają specjalnie do tego powołane **stowarzyszenia**. Tak jest np. w Olsztynie, gdzie działa Stowarzyszenie Przyjaciół Miejskiej Biblioteki Publicznej oraz w Ostródzie, gdzie przy Bibliotece Multimedialnej Powiatu Ostródzkiego „Przystań z Kulturą” działa Stowarzyszenie Twórców Kultury i Przyjaciół Biblioteki „ARS et LIBER”. Oba stowarzyszenia wspierają działania bibliotek i angażują się w realizację różnych projektów i wydarzeń kulturalnych. Przy MBP w Olsztynie działa również Rada Biblioteczna, która jest organem doradczym i opiniotwórczym zarówno dla dyrektora placówki, jak i jej organizatora. W skład Rady wchodzi przedstawiciele obu stron.

Biblioteki mogą też liczyć na inne formy pomocy. Jedną z nich jest zaangażowanie przedstawicieli lokalnych społeczności w różne formy **wolontariatu**. Z zebranych informacji wynika, że w całym analizowanym okresie 143 wolontariuszy podjęło się prac na rzecz 13 placówek (11% ogółu). W ocenie przedstawicieli poszczególnych instytucji, ich obecność

była szczególnie przydatna m.in. w trakcie organizacji imprez i wydarzeń bibliotecznych (np. w MBP w Morągu, MBP w Nowym Mieście Lubawskim, MBP w Szczytnie, GBP w Świątkach, GBP w Świątajnie w pow. oleckim, GBP w Wilczętach), reorganizacji przestrzeni bibliotecznej (MBP w Morągu), dystrybucji książek na terenie miejscowości, w tym w ramach akcji „Książka na telefon” (GBP w Świątkach, GBP w Wilczętach), prowadzenia klubów i kół zainteresowań w tym Dyskusyjnych Klubów Książki (GBP w Kalinowie, MB w Pieniężnie, GBP w Rybnie, MBP w Morągu) oraz wielu różnych codziennych czynności, jak segregowanie i katalogowanie zbiorów (MBP w Olsztynie, MBP w Szczytnie, MBP w Morągu, GBP w Świątajnie w pow. oleckim). Tylko w co szóstej bibliotece (15% spośród deklarujących obecność wolontariuszy) uregulowano ten typ współpracy w formie specjalnie przygotowanych umów wolontariackich. W wielu przypadkach była to więc spontaniczna lub regularna pomoc „przyjaciół biblioteki” w różnych obszarach jej działalności.

Wzorem lat poprzednich, pracownicy bibliotek publicznych w regionie starali się na różne sposoby docierać do osób, które nie mogły w bezpośredni sposób korzystać z ich usług oraz zbiorów.

W tym celu MBP w Biskupcu (pow. olsztyński) i MBP w Działdowie kontynuowały prowadzenie **fili publiczno-szpitalnych**. Za ich pośrednictwem oferowały wypożyczenia książek i czasopism oraz udostępniały komputery podłączone do Internetu. Jest to bardzo istotne z uwagi na biblioterapeutyczną funkcję literatury. Pacjenci, szczególnie przebywający dłuższy czas w szpitalu, nie tylko nie byli pozbawieni dostępu do szeroko pojętej kultury, lecz także mogli korzystać z mobilnych stanowisk komputerowych. W 2023 r. filię szpitalną w Biskupcu odwiedziło 4 339 osób (5 805 wypożyczonych książek), natomiast w Działdowie – 4 901 osób (5 306 wypożyczeń).

Innym przykładem docierania do osób odizolowanych jest współpraca bibliotek z **instytucjami penitencjarnymi**. W Zakładzie Karnym w Dublinach oraz w Areszcie Śledczym w Olsztynie punkty biblioteczne prowadziły MGBP w Korszach oraz WBP w Olsztynie. Dzięki takiej aktywności osadzeni mieli możliwość uczestnictwa w kulturze, wypożyczania książek, a także wymiany opinii o nich – biorąc udział w spotkaniach Dyskusyjnego Klubu Książki. Spotkania takie prowadziła w minionym roku MBP w Działdowie. Są to działania o niewątpliwym walorze resocjalizacyjnym, przeciwdziałające wykluczeniu kulturowemu i informacyjnemu osadzonych.

Również podopieczni **domów pomocy społecznej i środowiskowych domów samopomocy** w regionie mogli liczyć na wsparcie bibliotek zarówno w dostępie do literatury, jak i specjalnych spotkań, zajęć oraz warsztatów. Współpracę taką prowadziły w 2023 r. 32 biblioteki (27,73%). Niektóre z nich (14,29%) swoimi działaniami objęły także Warsztaty Terapii Zajęciowej (m.in. Braniewo, Dobrze Miasto, Działdowo, Frombork, Iława, Kętrzyn, Kurzętnik, Lubawa, Morąg, Olecko, Olsztyn, Olsztynek, Orneta, Ostróda, Ryn, Susz, Świątki).

Tyle samo bibliotek (14,29%) współpracowało z działającymi w ich otoczeniu ośrodkami szkolno-wychowawczymi.

Z uzyskanych informacji wynika, że w roku sprawozdawczym 88 instytucji (około 73,95%) współpracowało również z Uniwersytetami Trzeciego Wieku, klubami seniora lub innymi organizacjami zrzeszającymi osoby starsze. Oferta skierowana do **seniorów** obejmowała m.in. działania zapobiegające ich informacyjnemu, cyfrowemu i kulturalnemu wykluczeniu. Biblioteki oferowały w tym zakresie m.in. możliwość udziału w wydarzeniach kulturalnych, prezentowania prac na wystawach, uczestniczenia w spotkaniach Dyskusyjnych Klubów Książki, warsztatach rozwijania kompetencji miękkich, wykładach literatury i kreatywnego pisanie czy spektaklach teatru stolikowego działającego przy bibliotekach (m.in. PBP Ostróda, Kowale Oleckie, Ryn). Biblioteki oferowały także wsparcie osobom starszym podczas indywidualnych konsultacji obejmujących naukę korzystania z komputera, przeszukiwania katalogu bibliotecznego, korzystania z poczty elektronicznej, Internetu czy sprzętu specjalistycznego. Tylko w zakresie rozwijania kompetencji cyfrowych w 37 bibliotekach w regionie wsparcie otrzymało 4 306 osób.

Rok 2023 w bibliotekach regionu był kolejnym, w którym podejmowano starania na rzecz zwiększenia dostępności świadczonych usług dla osób starszych i z niepełnosprawnościami. W tym celu w różnych placówkach m.in. kontynuowano adaptacje obiektów dostosowujących je do **osób ze szczególnymi potrzebami**. Prace remontowe i modernizacje prowadzono m.in. w MGBP Białej Piskiej, BP Bisztynku, BPG Braniewo z siedzibą w Lipowinie, MBP w Działdowie, GBP Kowalach Oleckich filia w Sokółkach, MGBP w Nidzicy filia w Napiwodzie. GBP w Pozezdrzu została przeniesiona do nowego obiektu, lokal zmieniała też BPMiG Mikołajki filia w Woźnicach. Rozpoczęto budowę nowej siedziby BPG Mrągowo w Kosewie, w trakcie rozbudowy i modernizacji jest biblioteka GBP Markusy z siedzibą w Zwierznie. Tego typu inwestycje z założenia uwzględniają realizację współczesnych standardów dostępności obiektów i przestrzeni użytkowej.

Ogółem w 2023 r. biblioteki informowały o przystosowaniu wejść do budynków dla osób poruszających się na wózkach w 153 użytkowanych obiektach (54,64% bibliotek głównych i filii), w 99 dotyczyło to różnych udogodnień wewnątrz budynków (35,36%). Pełną dostępność obiektów dla różnych grup użytkowników deklarowano w 24% przypadków. W 12 placówkach (4,29%) znajdują się udogodnienia dla użytkowników niewidzących i słabowidzących. W 6 przystosowano pomieszczenia do potrzeb osób w spektrum autyzmu i z niepełnosprawnością intelektualną. Ze względu na nadwrażliwość takich osób na bodźce wizualne wprowadzono tam m.in. stonowane kolory i ograniczono nadmierne oświetlenie (Gołdap, Kalinowo, Młynary, GBP Szczytno). Na wyposażeniu MGBP w Orzyszu znajdują się słuchawki wyciszające dla osób w spektrum autyzmu, a w MBP w Morągu w dziale dziecięcym wyznaczone jest specjalne miejsce do wyciszenia (wyposażone w namiot tipi,

w środku którego znajdują się poduszki, na których dziecko może się położyć, uspokoić, odpocząć).

Biblioteki dbały również o dostępność informacyjno-komunikacyjną. W tym celu nawiązywały np. współpracę z instytucjami zapewniającymi dostęp do usługi tłumacza języka migowego (biblioteki w Dąbrównie, Dubeninkach, Działdowie, Olecku oraz Pasłęku). Do bibliotek w Orzyszu i Młynarach zakupiono pętlę indukcyjną. To udogodnienie poprawiające jakość obsługi osób niedosłyszących mają również MBP w Ostródzie, BP w Gołdapi, MBP w Braniewie oraz filia nr 4 Biblioteki Elbląskiej.

Niektóre biblioteki w województwie warmińsko-mazurskim są wyposażone w specjalistyczny sprzęt i oprogramowania dedykowane dla osób z niepełnosprawnościami wzroku. W 2023 r. dzięki realizacji projektu „Kierunek - kultura. Poprawa jakości i rozwój oferty kulturalnej Biblioteki Publicznej Gminy Rychliki poprzez zakup niezbędnego wyposażenia” ze środków Unii Europejskiej zakupiony został sprzęt z oprogramowaniem dla osób z niepełnosprawnością wzroku. Biblioteka w Białej Piskiej posiada program udźwiękawiający z opcją odczytywania treści ekranu i powiększania obrazu oraz terminal brajlowski z 14-znakowym wyświetlaczem. CKB w Barczewie wyposażone jest w kabinę tyflogiczną z oprogramowaniem lektorskim oraz lupę Zoom Max dla osób niedowidzących. MBP w Nowym Mieście Lubawskim ma do dyspozycji użytkowników powiększalnik. BP w Miłakowie i MBP w Ostródzie posiadają stanowiska komputerowe z zainstalowanym oprogramowaniem iZoom wraz ze specjalną klawiaturą, ułatwiające korzystanie z komputera osobom niedowidzącym. MBP w Działdowie dysponuje klawiaturami specjalistycznymi z dużymi klawiszami -Keys-U-See, specjalistycznymi bezprzewodowymi myszkami typu Big Track. Klawiaturę z powiększonymi literami ma również MBP w Lidzbarku Warmińskim i MGBP w Orzyszu.

W WBP w Olsztynie na dwóch komputerach zainstalowany jest program czytający NVDA ułatwiający osobom niewidomym i niedowidzącym dostęp do tekstów. Ponadto w placówce realizowano usługi skanowania i konwertowania tekstów drukowanych dla niewidomych oraz przegrywania audiobooków i muzyki. Udzielano też pomocy osobom niewidomym i niedowidzącym w obsłudze sprzętu Clear Reader+ oraz programów komputerowych: powiększającego i udźwiękawiającego Magic i JAVS, a także sprzętu odtwarzającego nagrania. Podobne rozwiązania oferują bibliotekarze MBP w Olsztynie, gdzie oprócz czytnika Clear Reader+ oraz programów Magic i JAVS, znajdują się także dwie lupy elektroniczne Ruby XL HD.

Biblioteki ułatwiały osobom z niepełnosprawnościami wzroku dostęp do informacji o swojej ofercie i działalności również za pośrednictwem swoich stron internetowych. Obecnie umożliwiają one m.in. wybór większej czcionki, udźwiękowanie strony czy zwiększenie kontrastu. Intuicyjny interfejs zgodny ze standardami dostępności WCAG 2.1. posiadają obecnie strony internetowe 53 bibliotek.

Poszczególne placówki w regionie systematycznie wzbogacały w tym okresie swoją ofertę o audiobooki i książki z dużym drukiem – wprowadzając nowy rodzaj zbiorów lub

rozbudowując istniejące już kolekcje. Na koniec 2023 r. stan książek z dużym drukiem i brajlowskich w bibliotekach publicznych województwa wyniósł 10 761 (+1 529), zbiorów audiowizualnych, w tym audiobooków na CD, filmów z audiodeskrypcją było 85 586 (+6 530).

WBP w Olsztynie kontynuowała rozbudowywanie zbiorów pod kątem publikacji związanych z tematyką niepełnosprawności (edukacja, rehabilitacja, aktywizacja zawodowa, przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu, wsparcie społeczne, pracownik z niepełnosprawnością itp.). W 2023 r. było to 313 publikacji o tematyce poświęconej niepełnosprawnościom i 5 tytułów czasopism („Help”, „Hospicjum”, „Niepełnosprawność”, „Nowe Nasze Sprawy”, „Razem z Tobą”). Biblioteka oferowała czytelnikom również książki z serii Wielkie Litery (306 vol.), audiobooki (13 384 j. ew.), dokumenty elektroniczne (58 egz. książek w formacie DAISY), filmy z audiodeskrypcją (128), płyty CD (i analogowe) z muzyką (553 j. ew.). Na bieżąco aktualizowano i promowano zbiory na stronie internetowej WBP w zakładce „Oferta dla osób z dysfunkcją wzroku”. Wypożyczano też zbiory (zestawy książki mówionej, audiobooki, płyty CD z muzyką i filmy) do 3 punktów bibliotecznych zorganizowanych w bibliotekach w Jonkowie, Barczewie, Szczytnie oraz w Polskim Stowarzyszeniu Osób z Niepełnosprawnością Intelktualną (PSONI) i w Domu Opieki w Biesalu.

Wyjściem naprzeciw oczekiwaniom współczesnych czytelników, również tych z dysfunkcjami wzroku czy słuchu, jest rozszerzanie oferty bibliotek o **zbiory elektroniczne** np. w ramach zawiązywanych w regionie konsorcjów Ibuk Libra, Legimi, Empik Go czy Audioteka (szerzej na ten temat w punkcie: Usługi sieciowe i interaktywne).

Część bibliotek oferowała też swoim użytkownikom możliwość wypożyczenia czytników e-booków. W 2023 r. urządzenia takie posiadały 34 biblioteki w regionie.

Z kolei w 22 placówkach osoby z niepełnosprawnością wzroku miały możliwość skorzystania z dodatkowego dostępu do zbiorów dzięki współpracy ze Stowarzyszeniem Pomocy Osobom Niepełnosprawnym „Larix” w ramach projektu „Wypożyczalnia odtwarzaczy cyfrowej książki mówionej dla osób niewidomych i słabowidzących” Za pośrednictwem bibliotek Stowarzyszenie udostępniało urządzenia Czytak Plus wraz z pakietem cyfrowych książek na płytach DVD.

Przy konstruowaniu nowej oferty i profilowaniu własnej działalności biblioteki województwa warmińsko-mazurskiego uwzględniają zarówno potrzeby specjalnych grup użytkowników, jak i instytucji, które osoby te zrzeszają. W 2023 r. współpracę z takimi instytucjami prowadziło 76 bibliotek (ponad 60%). Były wśród nich lokalne, regionalne i ogólnopolskie fundacje, stowarzyszenia i organizacje, np. Polskie Stowarzyszenie na rzecz Osób z Niepełnosprawnością Intelktualną (MGBP Biskupiec, MBP Działdowo, GBP Działdowo, Biblioteka Elbląska, Małdyty, Miłki, Nidzica, MBP Olsztyn, Orzysz, PBP Ostróda, MBP Ostróda), Caritas Polska (MBP Braniewo, Iłowo-Osada, Świątki), Stowarzyszenie Osób Nieśłyszących „W mig” (Dąbrówno), Fundacja „Świat według Ludwika Braille'a” (GBP Elbląg),

Polski Związek Niewidomych (MBP Lidzbark Warmiński, MBP Nowe Miasto Lubawskie), Fundacja Przyszłość dla Dzieci (MBP Lubawa), Elbląską Radą Konsultacyjną Osób Niepełnosprawnych (Miłomłyn), Stowarzyszenie na rzecz Osób z Autyzmem „Nie-Zwykłe Dzieci” (Morąg), Fundacja Szansa dla Niewidomych (MBP Olsztyn), Federacja Organizacji Socjalnych Województwa Warmińsko-Mazurskiego FOSa (MBP Olsztyn), Stowarzyszenie Osób Niepełnosprawnych EMPATIA (Węgorzewo), Stowarzyszenie Pomocy Dzieciom i Młodzieży (Ruciane Nida), Stowarzyszenie FENOMENALNI (Świątki).

W celu wzbogacenia i uatrakcyjnienia własnej oferty WBP w Olsztynie współpracowała m.in. z Fundacją Szansa dla Niewidomych Oddział w Olsztynie, PZN Oddział w Olsztynie, Domem Pomocy Społecznej w Olsztynie, Państwową Szkołą Muzyczną I i II stopnia w Olsztynie, Instytutem Muzyki Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, Polskim Stowarzyszeniem Diabetyków, Polskim Stowarzyszeniem na rzecz Osób z Niepełnosprawnością Intelktualną, Stowarzyszeniem Wyjątkowe Serce – Warsztaty Terapii Zajęciowej, Federacją FOSA. W ramach współpracy zorganizowano m.in. seanse filmowe w ramach Filmowego Klubu Seniora oraz z audiodeskrypcją, koncerty uczniów Państwowej Szkoły Muzycznej I i II stopnia w Olsztynie, studentów i wykładowców Instytutu Muzyki UWM oraz pensjonariuszy domów opieki, zajęcia i warsztaty dla dzieci z niepełnosprawnościami, cykl warsztatów VR dla seniorów czy warsztaty relaksacyjne. W zorganizowanych w ramach współpracy wydarzeniach wzięło udział 19 653 osób, w tym 2 228 seniorów i 395 osób z niepełnosprawnościami.

Większość bibliotek w regionie dbała o osoby starsze, niepełnosprawne i chore również w inny sposób. Pracownicy poszczególnych placówek, wolontariusze oraz stażyści dostarczali potrzebującym zbiory wprost do domu w ramach usługi „Książka na telefon”. W 2023 r. w swojej ofercie usługę taką posiadało około 80% bibliotek.

POZYSKIWANIE ŚRODKÓW POZABUDŻETOWYCH

W 2023 r. 108 bibliotek publicznych województwa warmińsko-mazurskiego (90,7%) zrealizowało łącznie 196 projektów finansowanych ze źródeł pozabudżetowych. Jedenaście bibliotek nie realizowało żadnego projektu.

Wszystkie biblioteki w regionie miały możliwość skorzystania z dotacji Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego w ramach Narodowego Programu Rozwoju Czytelnictwa 2.0 – Priorytet 1 Poprawa oferty bibliotek publicznych Kierunek interwencji 1.1. Zakup i zdalny dostęp do nowości wydawniczych. Z możliwości tej skorzystało 107 bibliotek (89,9%), a łączna kwota dotacji wyniosła 1 191 379.

W roku sprawozdawczym biblioteki realizowały projekty związane m.in. z promocją literatury i czytelnictwa, w tym organizacją konkursów, happeningów i festiwali literackich, organizacją czasu wolnego dzieci i młodzieży, rozwijaniem pasji użytkowników bibliotek oraz działaniami integracyjnymi na rzecz lokalnych społeczności. Wśród grantodawców projektów znajdowały się:

◆ **Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego:**

- Z programu „**Partnerstwo dla książki**” dofinansowano 7 projektów bibliotecznych. Dotację otrzymały BP w Bisztynku (projekt „Spotkania z żywą książką”), MBP w Działdowie („Uwaga: wakacje!”), Biblioteka Elbląska („Książkowe drogowskazy”), BP w Gołdapi („Fredro i wszystko gra”), MGBP w Lidzbarku („Książka – Integracja. Animacja. Emocje”), MBP w Morągu („Książki mają moc”), WBP w Olsztynie („Biblioteka na co dzień i dla każdego”);
- Z **Funduszu Promocji Kultury** Biblioteka Elbląska pozyskała środki na realizację projektów: „(Nie taka) Czarna sztuka w Bibliotece Elbląskiej”, „Rusz książką!”, „Digitalizacja wraz z niezbędnymi pracami konserwatorskimi, opracowanie i udostępnianie starodruków Biblioteki Elbląskiej”, „Port książki” – opracowanie dokumentacji technicznej dla obiektu Biblioteki Elbląskiej;
- Z Programu „**Promocja czytelnictwa**” MGOK w Sępólnie Poznańskim pozyskał dofinansowanie na realizację projektu „Człowiek, który sięgnął gwiazd”;
- Z Programu „**Patriotyzm Jutra**” Biblioteka Elbląska zrealizowała projekt „Kosmos w zabytkowych zbiorach Biblioteki Elbląskiej”;
- Z Programu Wieloletniego „**Niepodległa**” Biblioteka Elbląska zrealizowała projekt „Czarna na białym. Druk i drukarze w służbie wolności”;
- Z Programu „**Kultura – Interwencje**” Biblioteka Elbląska zrealizowała projekt „Z INdeksu książek zakazanych”;
- Z NPRCz 2.0 – Kierunek interwencji 4.1. **BLISKO** – Biblioteka | Lokalność | Inicjatywy | Społeczność | Kooperacja | Oddolność wsparcie otrzymały 4 biblioteki: MBP w Braniewie („Nasze wspólne miejsce Biblioteka!”), GBP w Lasecznie („Biblioteka dla każdego człowieka”), BP w Bisztynku („Koalicja na rzecz kultury” – drugi rok realizacji), BP w Gołdapi („SPOTKAJmy się w bibliotece” – drugi rok realizacji);
- W 2023 r. WBP w Olsztynie kontynuowała działania w ramach projektu Dyskusyjne Kluby Książki. W projekcie wzięło udział 66 bibliotek z terenu województwa warmińsko-mazurskiego.

◆ **Samorządy województwa warmińsko-mazurskiego (dotacje celowe na realizację projektów):**

- Biblioteka Elbląska przy wsparciu środków samorządu województwa warmińsko-mazurskiego zrealizowała projekt „Kosmiczna biblioteka” – warsztaty, quizy, zabawy.

- WBP w Olsztynie ze środków samorządu tego samego szczebla realizowała projekt „VariArt – redagowanie i wydawanie regionalnego periodyku kulturalnego” (we współpracy z Warmińsko-Mazurskim Stowarzyszeniem „Areszt Sztuki”).
- MBP w Olsztynie realizowała w tym czasie projekty dofinansowane zarówno przez samorząd województwa („Atlantyda Północy – II edycja Festiwalu Literatury”, jak i przez samorząd miasta Olsztyn („Konstelacja odkrywców marzeń. Ty też możesz być Kopernikiem!”, XVI edycja miejskiego dyktanda, Narodowe Czytanie). Projekt „Konstelacja odkrywców marzeń” uzyskał również wsparcie Związku Gmin Warmińsko-Mazurskich.
- B-ClIKG Stare Juchy pozyskała wsparcie ze środków Starostwa Powiatowego w Ełku oraz Urzędu Gminy Stare Juchy na realizację projektu „Miejsce spotkań w każdej gminie powiatu ełckiego”.
- BP w Gołdapi ze środków Urzędu Gminy realizowała szereg działań m.in. akcje „Cała Polska czyta dzieciom”, „Narodowe Czytanie”, konkursy: na „Nową nazwę Festiwalu Zdrowia”, „Nasza historia w znaczku” oraz rajd rowerowy „Odjazdowy bibliotekarz”.
- GBP w Kalinowie wykorzystała środki Urzędu Gminy na realizację projektu „Czytanie inspiruje”.
- BPG Mrągowo dzięki wsparciu funduszu sołeckiego zorganizowała spotkanie „Teatru przy stoliku”.
- kilka bibliotek z terenu województwa na swoje działania pozyskało też środki z Gminnych lub Miejskich Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych (biblioteki w Korszach, Lutrach, Lidzbarku Warmińskim, Mrągowie, Pozezdrzu, Węgorzewie i Wielbarku). MBP w Olsztynie zorganizowała Dni Literatury Dziecięcej „Dzieci dzieciom” przy wsparciu środków Miejskiego Zespołu Profilaktyki i Terapii Uzależnień.

◆ Unia Europejska:

- WBP w Olsztynie realizowała w tym czasie dwa projekty: „Akredytacja III Erasmus+” polegający na organizacji wyjazdów zagranicznych bibliotekarzy bibliotek publicznych województwa warmińsko-mazurskiego oraz „e-WBP: technologie dla nowej oferty” dofinansowany w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego 6.1.2 Instytucje kultury (Schemat A) Wsparcie instytucji kultury.
- Za pośrednictwem tego samego programu BPG Rychliki pozyskała środki z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego na realizację projektu „Kierunek - kultura. Poprawa jakości i rozwój oferty kulturalnej Biblioteki Publicznej Gminy Rychliki poprzez zakup niezbędnego wyposażenia”.
- MGBP w Białej Piskiej na remont i wyposażenie pomieszczeń wypożyczalni oraz czytelnii pozyskało dofinansowanie z Programu Operacyjnego „Rybacko i Morze” w ramach Priorytetu 4 „Zwiększenie zatrudnienia i spójności terytorialnej”,

Działanie 4.2 „Realizacja lokalnych strategii rozwoju kierowanych przez społeczność”.

- Natomiast MBP w Ełku na projekt „Mądrość i rozwój społeczności transgranicznych” otrzymało środki z Programu Współpracy Transgranicznej Interreg Polska - Litwa 2021-2027.

◆ Stowarzyszenia i fundacje:

- Od wielu lat biblioteki korzystają ze wsparcia Fundacji Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego. W 2023 r. można było pozyskać środki m.in. z realizowanego przez FRIS programu „Biblioteka dla wszystkich. Równi. Różni. Ważni”. Skorzystały z niego BP w Gołdapi, MBP w Iławie i MBP w Reszlu, które organizowały działania związane z pomocą uchodźcom (głównie dzieciom, młodzieży i ich opiekunom) w integracji ze społecznością lokalną. B-CLiKG Stare Juchy zakwalifikowała się również do zorganizowanej przez FRIS Akademii Klimatycznej – utworzonej w ramach projektu „Biblioteki dla klimatu”.
- CK-B we Fromborku otrzymało środki z programu „Równać Szanse” realizowanego przez Polsko-Amerykańską Fundację Wolności oraz Polską Fundację Dzieci i Młodzieży. Dofinansowanie przeznaczono na zorganizowanie 6 spotkań autorskich i 4 lekcji bibliotecznych. Ze środków Polsko-Amerykańskiej Fundacji Wolności skorzystały również GBP w Pozezdrzu i GCK w Dubeninkach. Pierwsza z instytucji zrealizowała projekt „My na szlaku mazurskich legend” w ramach Programu „Lokalne Partnerstwa PAFW”, druga – projekt „Aktywny senior” w ramach Programu „Działaj Lokalnie”.
- Inne fundacje, z którymi współpracowały biblioteki to m.in.: Fundacja LOTTO, Fundacja ORLEN, Fundacja PKO BP, Fundacja Banku Gospodarstwa Krajowego, Fundacja Polskiego Funduszu Rozwoju, Fundacja Orange, Fundacja Współpracy Polsko-Niemieckiej.

Wśród pozostałych grantodawców biblioteki wskazywały m.in.: Gołdapski Fundusz Lokalny, Nidzicki Fundusz Lokalny, Bank Spółdzielczy w Węgorzewie, Powszechny Zakład Ubezpieczeń.

W bibliotekach prowadzono również działania, które nie wymagały pozyskiwania środków pozabudżetowych, jednak dzięki nim poszerzano zakres usług. Takimi projektami i przedsięwzięciami były m.in. Dyskusyjne Kluby Książki (133 kluby) i „Mała książka – wielki człowiek” (w 106 bibliotekach). Placówki uczestniczące w powyższych projektach wskazywały na wzrost zainteresowania mieszkańców ofertą biblioteki. Wsparcie w formie rzeczowej albo merytorycznej i organizacyjnej otrzymywały też biblioteki od podmiotów, które w innych przypadkach wspierały projekty biblioteczne finansowo, np. od samorządów gminnych i powiatowych albo dużych organizacji pozarządowych.

W roku sprawozdawczym wiele bibliotek podjęło się poszukiwania środków pozabudżetowych również w formie sponsoringu i darowizn od firm, osób prywatnych lub innych instytucji publicznych. Takimi placówkami były m.in. Biblioteka Elbląska, MBP w Olsztynie, GBP w Świątajnie czy GBP w Wilczętach. Dzięki pozyskanym funduszom biblioteki mogły przeznaczyć środki finansowe na organizację zajęć i warsztatów dla różnych grup odbiorców, artykułów spożywczych przydatnych podczas organizowanych spotkań czy zakup dodatkowych zbiorów.

OCENA DZIAŁALNOŚCI BIBLIOTEK PUBLICZNYCH WARMII i MAZUR

za rok
2023

opracowanie:

Dział Analiz i Współpracy z Regionem WBP w Olsztynie

Wojewódzka Biblioteka Publiczna

Olsztyn 2024